

Vybrané aspekty postavenia hlavy štátu v Českej republike

Pavol Juhás

Abstract

The aim of my thesis is to analyze the role of president of the Czech republic in czech political system. I have tried to mention historical progress of this function and its place in Constitution of ČSR from 1920, in which the strength of president`s position was influenced by T. G. Masaryk. I have also analyzed current role of the head of state of the Czech republic and his powers, which are guaranteed to him by Constitution of Czech republic. In the first part of my thesis I attend through opinions of several specialists to problematic question of application of direct vote of the head of state.

The major section of my thesis is composed by view of president`s possibilities to influence the enactment. It means right of veto, problems coupled with its functioning and possibilities to make it more effective, but also right to submit proposal to constitutional court to cancel the law or the part of law. All attempts of veto submitted by Václav Havel are quoted in this part of my thesis also with president`s reasoning.

Keywords: President, Veto, Constitution of Czech republic, Application of direct vote of the head of state, Proposal to constitutional court, Václav Havel

Úvod

Predložený text sa bude venovať problematike niektorých ustanovení a právomocí prezidenta v rámci politického systému u našich západných susedov. Téma hlavy štátu patrí v rámci politológie ku štandardným sféram záujmu, napriek tomu však v prostredí českej a slovenskej literatúry nie je dostatočne pokrytá množstvom odborných prác. Až v poslednom období vyšli niektoré práce, o ktoré som sa mohol pri písaní tejto práce oprieť. Ide najmä o prácu editorov Miroslava Nováka a Miloša Brunclíka o postavení hláv štátov v parlamentných a poloprezidentských režimoch a editora Vojtěcha Šimíčka a jeho knihu s názvom „Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky“.

Text je rozdelený do dvoch hlavných kapitol. V prvej sa budem venujem najmä otázkam všeobecného zakotvenia inštitútu hlavy štátu. Je zaujímavé, že český zákonodarcovia sa pri kreovaní svojej ústavy nechali inšpirovať tradíciou prvej československej republiky,

teda najmä ústavným textom z roku 1920. V tejto súvislosti je zaujímavé, že tak ako bola dobovo posilnená funkcia hlavy štátu (vplyv osobnosti T. G. Masaryka), tak pri prijímaní ústavy v roku 1992 napriek obrovskej popularite Václava Havla, keď bolo jasné, že práve on sa posadí ako prvý do kresla prvého občana štátu, tieto právomoci boli skôr oslabené. Napriek tomuto všetkému kompetencie českého prezidenta sú štandardnými v rámci teoretických vymedzení parlamentnej formy vlády.

Z viacerých zaujímavých kompetencií hlavy štátu si vyberiem tie, ktoré síce sú v sfére záujmu politológov, ale napriek tomu v odbornej literatúre sa k nim vyjadrujú najmä odborníci z oblasti práva. V rámci vzťahov medzi zákonodarnou a výkonnou mocou má prezident možnosť čiastočne ovplyvniť proces tvorby legislatívy prostredníctvom svojho relatívneho práva veta a podávaním návrhov Ústavnému súdu ČR na zrušenie zákona ako celku alebo len jeho časti. Preto postupne analyzujem jednotlivé úspešné i neúspešné pokusy prezidenta Václava Havla o vetovanie, ako aj jeho návrhy orgánu ochrany ústavnosti. V tejto súvislosti je zaujímavé porovnať využívanie tohto ústavného nástroja v podaní oboch doterajších českých prezidentov – Václava Havla a Václava Klauza. Ako historicky zaujímavý moment je pripomenutie si výroku Václava Klauza 2001, v ktorom povedal: „Prezident by mal veto používať ako šafránu – raz za desaťročie, a nie aby sa o to pokúsil niekoľkokrát za týždeň. Považujem to za pošliapanie základných prvkov parlamentnej demokracie.“¹ Pritom už po svojom prvom volebnom období tento bývalý predseda vlády a predseda poslaneckej snemovne využil toto svoje právo častejšie ako vtedy ním kritizovaný Václav Havel.

Tento text bude predovšetkým súborom viacerých odborných pohľadov na problematiku hlavy štátu v českých politických reáliách. Nemá v tejto chvíli ambíciu byť inovatívnou, napriek tomu sa pri viacerých faktoch sa pokúsim aj o svoj analytický pohľad.

Prezident v ústavnom systéme ČR

Ústava z roku 1920

Česká republika je krajinou s parlamentnou formou vlády. Pri vzniku ústavy samostatnej Českej republiky bola inšpiráciou ústavná listina z roku 1920. „Pokiaľ ide o funkciu

¹ Pehe, J.: *Prezidentova veta jako nástroj politického boje*. On: <http://www.pehe.cz/zapisnik/2006/clanek.2006-05-02.6891515916> (22. 7. 2008)

prezidenta republiky, bol však vzor vyťazený len sčasti.² Ústava z roku 1920 bola prijatá 29. februára 1920 ústavným zákonom číslo 121/1920 Sb.³ „Jej vzorom boli ústavy USA a Francúzska a vychádzala z prirodzenoprávnej teórie suverenity ľudu a rozdelenia moci (zákonodarnej, výkonnej a súdnej).“⁴ Postavenie a právomoci prezidenta v nej boli začlenené v tretej hlave, podobne ako v súčasnej ústave, s názvom Moc vládna a výkonná v paragrafoch 55 až 69. V tretej hlave ústavy bolo okrem prezidenta upravené aj postavenie vlády a ministerstiev a nižších správnych úradov. Vtedajší prezident bol volený nepriamo, prostredníctvom Národného zhromaždenia.⁵ Kandidát na prezidenta musel mať štátne občianstvo, musel spĺňať podmienky voliteľnosti do poslaneckej snemovne a musel dosiahnuť vekovú hranicu 35 rokov. Volebné obdobie bolo na rozdiel od súčasnosti stanovené na dobu 7 rokov a počítalo sa tak ako v súčasnosti, odo dňa zloženia sľubu. Zaviedlo sa časové obmedzenie na maximálne dve po sebe idúce volebné obdobia vo funkcii prezidenta. Výnimka bola stanovená na prvého prezidenta Československej republiky.⁶ Podobne ako v súčasnosti bolo stanovené, že voľba sa musí konať v posledných 4 týždňoch (v súčasnosti v posledných 30 dňoch) funkčného obdobia prezidenta. Samotná voľba bola v ústave zakotvená odlišne v porovnaní so súčasnosťou. Prezidenta síce volili, tak ako v súčasnosti obe komory spoločne, avšak už od prvej voľby tvorili všetci zákonodarcovia jedno volebné kolégium. Kandidátovi na zvolenie postačovala účasť nadpolovičnej väčšiny počtu členov Poslaneckej snemovne aj Senátu a získanie trojpäťinovej väčšiny hlasov prítomných. Takáto voľba sa konala dvakrát. Ak po dvoch pokusoch nebol zvolený prezident, nasledovala ďalšia voľba, ktorej sa zúčastnili kandidáti, ktorí v predchádzajúcej voľbe získali najvyšší počet hlasov. Prezidentom sa stal ten kandidát, ktorý získal väčší počet hlasov. Ústava riešila aj prípad rovnakého počtu hlasov pre oboch kandidátov a v takom prípade mal o víťazovi rozhodovať los.⁷

V ústave bola zakotvená aj problematika zastupovania prezidenta námestníkom prezidenta. V praxi k takémuto zastupovaniu však nedošlo. Táto možnosť sa vzťahovala na

² Kysela, J. (2008): *Prezident republiky v ústavním systéme ČR – perspektiva ústavněprávní*. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, s. 236.

³ Možnosť pozrieť celý text ústavy na stránke http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html (20.6.2008).

⁴ Žaloudek, K.: *Encyklopedie politiky*. Praha: Nakladatelství Libri, 2004, s. 484

⁵ Ústava charakterizovala Národné zhromaždenie ako zákonodarný orgán skladajúci sa z dvoch komôr: Poslaneckej snemovne a Senátu. Poslanecká snemovňa mala 300 členov s volebným obdobím na 6 rokov. Senát mal 150 členov volených na dobu 8 rokov. Podrobnejšie popisuje zloženie a právomoci Národného zhromaždenia Ústava z roku 1920 v druhej hlave.

⁶ Táto výnimka bola zakotvená v ústave z roku 1920 v § 58 ods. 4. stanovila, že časové obmedzenie výkonu funkcie prezidenta sa netýkalo T. G. Masaryka

⁷ Bližšie § 57 Ústavy z roku 1920

prípady, kedy by bol prezident viac ako 6 mesiacov neschopný výkonu svojej funkcie. V tom prípade po uznesení vlády by Národné zhromaždenie volilo námestníka prezidenta, ktorý by zotrval v úrade až do návratu prezidenta.⁸

Prezident podľa ústavy nemal právo zákonodarnej iniciatívy. Mal však právo vrátiť zákon s pripomienkami do jedného mesiaca, odo dňa kedy bol doručený vláde. Ak prezident využil toto svoje právo, zákon musel získať nadpolovičnú väčšinu všetkých poslancov v oboch komorách Národného zhromaždenia. Ak sa tak nestalo, zákon mohol byť vyhlásený, ak v Poslaneckej snemovni získal trojpäťtinovú väčšinu zo všetkých členov snemovne.⁹ „Postavenie T. G. Masaryka bolo napriek relatívnemu právu veta voči návrhom zákonov Národného zhromaždenia pomerne silné, pretože prvých desať prípadov z rokov 1919 – 1922 vetovania zo strany hlavy štátu bolo úspešných.“¹⁰

V rámci vzťahu so zákonodarnou mocou mal prezident silné právomoci týkajúce sa zvolávania a odročovania schôdzí oboch snemovní, ktoré sa podľa ústavy vždy začínali a končili zároveň. Tiež mal právomoc rozpustiť obe komory Národného zhromaždenia. Toto právo bolo obmedzené jedine nemožnosťou použitia v posledných 6 mesiacoch funkčného obdobia. Tak ako bolo významné postavenie prezidenta voči Národnému zhromaždeniu (právo rozpustiť obe komory parlamentu), tak bolo silné aj voči vláde.¹¹ Prezident sa mohol zúčastňovať na schôdzach vlády, aj im predsedáť, tiež si vyžadovať od členov vlády písomné správy o problémoch z odboru ich pôsobnosti. V rámci vzťahu prezidenta k výkonnej moci však bola dôležitejšia právomoc menovať a prepúšťať ministrov a stanovovať ich počet.¹² Prezidentova povinnosť odvolať celú vládu, prípadne jej člena bola len v prípade vyslovenia nedôvery vládou poslaneckou snemovňou, alebo v prípade odsúdenia člena vlády senátom po obžalobe poslaneckou snemovňou pre porušenie zákona v odbore jeho úradnej pôsobnosti.¹³

Prezident republiky nebol trestne zodpovedný za výkon svojho úradu a trestné stíhanie mohlo byť voči nemu vedené jedine za velezradu pred Senátom, na základe obžaloby Poslaneckej snemovne. Podobne ako v súčasnosti trestom mohla byť jedine strata prezidentského úradu a spôsobilosti sa o neho neskôr uchádzať.¹⁴ Politickú zodpovednosť za akty vykonávané prezidentom preberala vláda, ktorá kontrasignovala všetky jeho rozhodnutia

⁸ Podrobnejšie o tom, v akých prípadoch a kto mohol byť zvolený námestníkom sa píše v Ústave z 1920 v § 61 a § 62

⁹ Bližšie o možnosti veta a jeho prehlasovaní v Ústave z 1920 § 47 a § 48

¹⁰ Horváth, P. (2005): *Prezident v moderných dejinách Slovenska (1918 – 1989)*. In: *Slovenská politologická revue*, ročník 2005, číslo 2, s. 13.

¹¹ Tamtiež, s. 14.

¹² Ústava z 1920, § 64, ods. 1 bod 7

¹³ Bližšie §§ 78 a 79 Ústavy z 1920

¹⁴ Bližšie § 67 Ústavy z 1920

moci vládnej, dokonca „podľa niektorých odborných názorov bola kontrasignácia potrebná napríklad aj pri písomných posolstvách prezidenta k parlamentu.“¹⁵ To je rozdiel oproti súčasnému ústavnému stavu keď prezident aj keď sa za výkon svojej funkcie nikomu nezodpovedá, má okrem právomocí vyžadujúcich kontrasignáciu aj právomoci, ktoré vykonáva samostatne.

Prezident podľa ústavnej listiny z roku 1920 mal právomoc udeľovania amnestií, odpúšťania a zmiernovania trestov, právo nariadiť nezačatie trestného konania alebo právo takéto konanie zastaviť, ak sa už začalo. „Táto výrazná právomoc vo vzťahu k súdnej moci bola zachovaná aj v nasledujúcich ústavách“¹⁶ a má ju aj súčasný prezident bez potreby kontrasignácie predsedom vlády alebo ním povereného člena vlády.

T. G. Masaryk

T. G. Masaryk sa stal prvým prezidentom Československej republiky 14. novembra 1918. „Jeho voľba sa uskutočnila jednomyseľne v jeho neprítomnosti pri ustanovujúcej schôdzi Revolučného Národného zhromaždenia.“¹⁷ Vo svojej funkcii vydržal najdlhšie zo všetkých československých prezidentov, a to 17 rokov a 1 mesiac, keď 14. decembra 1935 zo svojej funkcie abdikoval. T. G. Masaryk po svojom prvom zvolení do funkcie nebol spokojný s obmedzenými právomocami, aké boli prezidentovi prisúdené. „Vzhľadom na zásadné postavenie T. G. Masaryka na politickej scéne Československa bolo otázkou času, kedy budú právomoci prezidenta posilnené.“¹⁸ T. G. Masaryk sa od svojho príchodu do úradu snažil o silnejšie postavenie prezidenta v rámci ústavného systému. To sa mu postupne darilo, keďže prezidentove právomoci sa posilnili novelizáciou ústavy v roku 1919 a následne aj v ústavnej listine z roku 1920.

„Skutočným inštitucionálnym stelesnením Masarykovej úlohy v československej politike sa však stal tzv. Hrad.“¹⁹ Tento pojem sa začal používať v 20. rokoch pre skupinu osôb ideovo blízkych prezidentovi a pre politický prúd ním reprezentovaný. T. G. Masaryk sa s týmto pojmom nestotožňoval od začiatku jeho používania v praxi, neskôr ho však sám používal a Hrad sa stal významným aktérom československej politiky.²⁰ Tento prúd sa opieral

¹⁵ Pavlíček, V. a kol. (2001): *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky, část 1*. Praha: Linde Praha, s. 56.

¹⁶ Horváth: *Prezident v moderných dejinách*, s. 15.

¹⁷ Csányi, P. (2007): *K sedemdesiatemu výročiu úmrtia T. G. Masaryka*. In: *Slovenská politologická revue*, ročník 2007, číslo 3, s. 173.

¹⁸ Horváth: *Prezident v moderných dejinách*, s. 10.

¹⁹ Csányi: *K sedemdesiatemu výročiu*, s. 174.

²⁰ Tamtiež, s. 174

predovšetkým o demokratické politické strany, légie, Sokol a iné organizácie. „Hlavnú opozíciu Hradu tvorili pravicové kruhy blízke fašizmu, komunistická strana a negativistické nemecké strany.“²¹

Na základe hodnotení ústavných právnikov sa dá postavenie československého prezidenta charakterizovať za stredne silného. „Zvláštny vplyv na jeho reálne postavenie mala osobnosť T. G. Masaryka, ktorý dokázal aktívne vstupovať do politického života smerom do vnútra štátu, ako aj v medzinárodných sférach.“²²

Súčasná ústava

Ústava ČR sa zaoberá prezidentom v tretej hlave s názvom „Moc výkonná“ v článkoch 54 až 66 ústavy. Prezident je zakotvený hneď v úvode tejto hlavy, avšak nie je vrcholným orgánom výkonnej moci. Tým je vláda, tak ako je uvedené v článku 67 odsek 1 Ústavy.²³ Toto zaradenie na úvod tretej hlavy vyplýva skôr z histórie a z úcty k úradu prezidenta ako z jeho reálneho podielu na moci, ktorý je len čiastočný. „Vláde prináleží z funkcií výkonnej moci všetko, čo podľa ústavných, či bežných zákonov nepripadá prezidentovi republiky.“²⁴ „Zahrnutiu prezidenta republiky a vlády do jedinej hlavy ústavy je preto treba rozumieť predovšetkým v zmysle vzájomného ovplyvňovania a koordinácie, nie podriaďovania sa jedného ústavného orgánu, orgánu druhému.“²⁵ Prezident je, tak ako to spomína ústava v článku 54 odsek 1 hlavou štátu. Avšak jeho postavenie je zvýraznené viacerými faktormi. Niektoré právomoci posilňujúce úrad prezidenta „prešli do Ústavy ČR z úpravy v socialistických ústavách, napr. udeľovanie milosti bez kontrasignácie, teda bez zodpovednosti kohokoľvek.“²⁶ Prezident Českej republiky sa nikomu za výkon svojej funkcie nezodpovedá. „Nezodpovednosť hlavy štátu je výsledkom historického vývoja európskych monarchií.“²⁷ Zodpovednosť za neho preberá vláda, a to kontrasignáciou prezidentovho rozhodnutia vo veciach uvedených v článku 63 odsek 1 ústavy, alebo daných bežným zákonom. Tieto rozhodnutia podpisuje predseda vlády, alebo poverený minister. K platnosti

²¹ Žaloudek, K.: *Encyklopedie politiky*, s. 153

²² Horváth: *Prezident v moderných dejinách*, s. 15.

²³ Podobné rozdelenie je aj v Ústave Slovenskej republiky. Výkonná moc je v šiestej hlave rozdelená na prvý (Prezident Slovenskej republiky) a druhý oddiel (Vláda Slovenskej republiky). Vrcholným orgánom výkonnej moci je aj na Slovensku vláda.

²⁴ Kysela, J.: *Prezident republiky v ústavním systéme ČR – perspektiva ústavněprávní*, s. 238

²⁵ Tamtiež, s. 238

²⁶ Pavlíček, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky, část 1*, s. 305

²⁷ Wintř, J. (2008): *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*. In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, s. 25.

daného prezidentského rozhodnutia je kontrasignácia potrebná. Kontrasignované nemusia byť rozhodnutia, tak ako ich vymenúva článok 62 ústavy, a to:

Prezident republiky:

- a) menuje a odvoláva predsedu a ďalších členov vlády a prijíma ich demisiu, odvoláva vládu a prijíma jej demisiu,
- b) zvoláva zasadanie Poslaneckej snemovne,
- c) rozpúšťa Poslaneckú snemovňu,
- d) poveruje vládu, ktorej demisiu prijal alebo ktorú odvolal, vykonávaním jej funkcií dočasne až do menovania novej vlády,
- e) menuje sudcov Ústavného súdu, jeho predsedu a podpredsedov,
- f) menuje zo sudcov predsedu a podpredsedov Najvyššieho súdu,
- g) odpúšťa a zmiernuje tresty uložené súdom, nariaďuje, aby sa trestné konanie nezahajovalo, a ak bolo zahájené, aby sa v ňom nepokračovalo, a zahladzuje odsúdenie,
- h) má právo vrátiť parlamentu prijatý zákon s výnimkou zákona ústavného,
- i) podpisuje zákony,
- j) menuje prezidenta a viceprezidenta Najvyššieho kontrolného úradu,
- k) menuje členov Bankovej rady Českej národnej banky,
- l) vyhlasuje referendum o prístupí Českej republiky k Európskej únii a jeho výsledok.^{28 29}

Kontrasignácia v súčasnosti spĺňa najmä spolurozhodovaciu funkciu. Rozhodnutie formálne vyhradené hlave štátu sa tak stáva rozhodnutím spoločným, pričom existujú najmenej tri jeho subvarianty:

1. iniciatíva vlády + rozhodnutie + kontrasignácia,
2. rozhodnutie iniciované vlastným uvážením + kontrasignácia,
3. rozhodnutie v súčinnosti ďalšieho orgánu + kontrasignácia.³⁰

Vznik a spôsoby zániku postu hlavy štátu

Prezident Českej republiky je volený Parlamentom Českej republiky na spoločnej schôdzi oboch komôr.³¹ Voľba sa koná v posledných 30 dňoch volebného obdobia úradujúceho

²⁸ Ústava Českej republiky, článok 62

²⁹ Podrobnejšie sa kontrasignovaným aj nekontrasignovaným rozhodnutiam venujem v podkapitole s názvom Právomoci hlavy štátu.

³⁰ Kysela, J.: *Prezident republiky v ústavním systéme ČR – perspektiva ústavněprávní*, s. 239

prezidenta. V prípade, že sa úrad prezidenta uvoľní skôr (v prípade úmrtia, odstúpenia prezidenta), koná sa voľba do 30 dní od uvoľnenia úradu.

„Prezidentom Českej republiky môže byť zvolený len občan, ktorý je voliteľný do Senátu.“³² To znamená, že má štátne občianstvo, má právo voliť a v deň konania voľby dosiahol vek minimálne 40 rokov a je spôsobilý k právnym úkonom. „Nikto nemôže byť zvolený viac ako dvakrát za sebou.“³³

Spôsob a priebeh voľby je uvedený v článku 58 Ústavy Českej republiky. Navrhnutí kandidáta na prezidenta môže skupina minimálne desiatich poslancov alebo desiatich senátorov. Samotná voľba môže pozostávať najviac z troch kôl. V prvom kole potrebuje navrhnutý kandidát na zvolenie za prezidenta získať nadpolovičnú väčšinu všetkých poslancov aj nadpolovičnú väčšinu všetkých senátorov. Pokiaľ sa tak nestane, tak do 14 dní sa musí konať druhé kolo voľby. V ňom sa stretnú tí dvaja kandidáti, ktorí získali v prvom kole voľby najviac hlasov v poslaneckej snemovni a v senáte. Ak sa stane, že viacero kandidátov v jednej z komôr získalo rovnaký počet hlasov, tak do druhého kola postúpi ten kandidát, ktorý získal najviac hlasov sčítaných z oboch komôr. Aj v druhom kole potrebuje kandidát na víťazstvo väčšinu hlasov v poslaneckej snemovni a väčšinu hlasov aj v senáte. Avšak už postačuje väčšina relatívna. Teda počítajú sa len prítomní poslanci, alebo senátori. Rozdiel medzi prvým a druhým kolom však býva vo výsledkoch minimálny, nakoľko prezidentskej voľby sa zúčastňujú takmer všetci poslanci aj senátori. Pokiaľ ani po druhom kole voľby nie je známy nový prezident, do 14 dní sa musí uskutočniť kolo tretie. V ňom už obe komory parlamentu hlasujú ako jeden volebný zbor, zatiaľ čo v prvých dvoch kolách hlasujú senátori aj poslanci oddelene. V treťom kole víťazí ten kandidát, ktorý získal nadpolovičnú väčšinu hlasov prítomných poslancov a senátorov. Ak však nie je víťaz voľby známy ani po treťom kole, koná sa úplne nová voľba s novými, alebo aj identickými kandidátmi na prezidenta.³⁴

V novodobej histórii samostatnej Českej republiky volili členovia parlamentu prezidenta v rokoch 1993, 1998, 2003 a ostatný krát sa prezidentské voľby uskutočnili na začiatku februára 2008.

V roku 1993 sa voľby konali 26. januára na schôdzi poslaneckej snemovne. Poslanci a senátori hlasovali tajne. Prezidentom bol zvolený Václav Havel hneď v prvom kole voľby,

³¹ Voľba hlavy štátu sa koná v historickej Španielskej sále Pražského hradu.

³² Ústava Českej republiky, článok 57 ods. 1

³³ Tamtiež, článok 57 ods. 2

³⁴ Bližšie tamtiež, článok 58

keď porazil Marii Stiborovou a Miroslava Sládka. Získal 109 hlasov z 200. Prezidentský sľub zložil 2. februára 1993.³⁵

Druhé voľby sa konali 20. januára 1998 na spoločnej schôdzi oboch komôr s tajným hlasovaním. Kandidátmi na prezidenta boli okrem vtedajšieho prezidenta Václava Havla Stanislav Fischer a Miroslav Sládek.³⁶ Václav Havel zvíťazil až v druhom kole voľby, do ktorého postúpil sám. Víťazstvo mu zabezpečilo 47 hlasov z 81 prítomných senátorov a 99 hlasov poslancov z celkového množstva 197 zúčastnených. Prezidentský sľub Václav Havel zložil 2. februára 1998.³⁷

Prezidentské voľby v roku 2003 boli zatiaľ najdlhšie a ich víťaza sme spoznali až v treťom kole tretej voľby. Pri všetkých voľbách sa hlasovalo tajne. Prvá voľba sa konala 15. januára 2003. Kandidovať už nemohol dvojnásobný prezident Václav Havel. Kandidátmi na prezidenta boli Jaroslav Bureš, Václav Klaus, Miroslav Kříženecký a Petr Pithart. Do druhého kola postúpili Václav Klaus (vd'aka poslancom) a Petr Pithart (vd'aka senátorom). Prezident však nebol zvolený ani v druhom, ani v treťom kole.³⁸

Ďalšia voľba bola na programe 24. januára 2003. Kandidoval opäť Václav Klaus. Súpermi mu tentokrát boli Jaroslava Moserová a Miloš Zeman. V druhom kole sa stretli Václav Klaus (vd'aka poslancom) a Jaroslava Moserová (vd'aka senátorom). Prezidenta sa však opäť nepodarilo zvoliť ani v druhom, ani v treťom kole.³⁹

Tretia voľba týchto prezidentských volieb sa konala 28. februára 2003. V tej dobe bol úrad prezidenta po Václavovi Havlovi už voľný. Kandidáti na prezidenta boli len dvaja. Opätovne Václav Klaus a súperom mu bol Jan Sokol. Obidvaja postúpili do druhého kola. Klaus znovu vd'aka hlasom z poslaneckej snemovne. Sokol vd'aka hlasom senátorov. Prezident bol však zvolený až v kole treťom. Václav Klaus získal z prítomných 280 voliteľov 142 hlasov a stal sa prvýkrát prezidentom Českej republiky. Prezidentský sľub zložil 7. marca 2003.⁴⁰

³⁵ Bližšie Černý, O.: *1992 a 1993*. On: http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427281, (22. 7. 2008)

³⁶ Miroslav Sládek bol v čase voľby vo výkone väzby vo väznici na Pankráci. Republikánska strana, ktorá ho nominovala sa rozhodla voľby napadnúť na Ústavnom súde pre jeho neúčast', avšak neuspela.

³⁷ Bližšie Černý, O.: (1998): On: http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427279, (22. 7. 2008)

³⁸ Bližšie ČTK: *V roce 2003 se podařilo zvolit prezidenta až na třetí pokus*. On: http://www.ceskenoviny.cz/volby/index_view.php?id=293565, (22. 7. 2008)

³⁹ Bližšie tamtiež.

⁴⁰ Bližšie tamtiež.

Ostatné prezidentské voľby⁴¹ v úvode tohto roku priniesli veľa debát. Prvá voľba sa zbytočne naťahovala, keď sa poslanci a senátori v Španielskom sále Pražského hradu dlho nevedeli dohodnúť na spôsobe hlasovania. ODS trvala na tajnej voľbe. Videla v nej väčšie šance pre svojho kandidáta Václava Klauša.⁴² Nakoniec sa rozhodlo v procedúre hlasovania tesne po dvadsiatej hodine, ktorú navrhol predseda poslaneckého klubu ODS Petr Tluchoř, o tom, že voľba prezidenta bude verejná. O kandidátoch na prezidenta sa teda začalo hlasovať až 10 hodín po začiatku spoločnej schôdze oboch komôr.⁴³ Aj vďaka týmto ťahaniciam sa na českej politickej scéne opäť začala vynárať otázka inštitútu priamej voľby prezidenta. Samotná voľba tak začala až večer 8. februára 2008. Kandidátmi boli úradujúci prezident Václav Klaus a Jan Švejnar. Obidvaja postúpili do druhého kola. Václav Klaus mal prevahu v senáte, zatiaľ čo Jan Švejnar získal väčšinu hlasov v poslaneckej snemovni. Druhé kolo voľby bolo rozdelené do dvoch dní. Odhlasovalo sa 8. februára večer, no výsledky boli zverejnené až na druhý deň. Václav Klaus opäť zvíťazil v senáte a Jan Švejnar v poslaneckej snemovni, a tak obaja postúpili do tretieho kola. V ňom ani jeden z kandidátov nezískal potrebnú väčšinu na zvolenie, keď Václavovi Klausovi chýbal ku zvoleniu jeden hlas.⁴⁴

Druhá voľba sa konala 15. februára 2008. K dvom kandidátom z prvej voľby pribudla Jana Bobošíková, ktorá však z voľby odstúpila ešte pred prvým kolom. Obaja zostávajúci kandidáti postúpili do druhého kola. Václav Klaus opäť získal väčšinu v senáte a Jan Švejnar v snemovni. V druhom kole získal Václav Klaus rovnaký počet hlasov v senáte aj v snemovni. No Jan Švejnar v poslaneckej snemovni 10 hlasov stratil a zvíťazil v nej pred Václavom Klausom len o jeden hlas. V treťom kole bol na ďalšie funkčné obdobie za prezidenta zvolený Václav Klaus, ktorý získal 141 hlasov. Prezidentský sľub zložil 7. marca 2008.⁴⁵

Prezident sa ujíma úradu až zložením sľubu, tak ako to spomína Ústava ČR v článku 55 a nie svojim zvolením do funkcie. „Sľub nového prezidenta republiky nemôže byť zložený

⁴¹ Pre informácie ohľadne priebehu a diania okolo prezidentských volieb pozri napríklad: <http://www.rozhlas.cz/prezident08/portal>, (22. 7. 2008)

⁴² Bližšie SITA: ČR: *Zákonodarcovia sa zatiaľ nedohodli na spôsobe voľby prezidenta*. On: <http://www.velka-epocha.sk/content/view/4569/38/>, (22. 7. 2008)

⁴³ Pre podrobné informácie o priebehu prvého dňa prvej voľby prezidenta pozri: http://www.rozhlas.cz/prezident08/online/_zprava/430007, (22. 7. 2008)

⁴⁴ Pre podrobné informácie o priebehu druhého dňa prvej voľby prezidenta pozri: http://www.rozhlas.cz/prezident08/online/_zprava/425740, (22. 7. 2008)

⁴⁵ Pre podrobné informácie o priebehu druhej voľby prezidenta pozri: http://www.rozhlas.cz/prezident08/online/_zprava/425349, (22. 7. 2008)

skôr, než doterajšiemu prezidentovi uplynie jeho volebné obdobie.“⁴⁶ Ten sa skladá do rúk predsedu Poslaneckej snemovne na spoločnej schôdzi oboch komôr. Volebné obdobie je päťročné a začína dňom zloženia sľubu. „Ak odmietne prezident republiky zložiť sľub, alebo zloží sľub s výhradou, hľadá sa na neho, ako keby nebol zvolený.“⁴⁷ Sľub prezidenta znie: „Sľubujem vernosť Českej republike. Sľubujem, že budem zachovávať jej Ústavu a zákony. Sľubujem na svoju česť, že svoj úrad budem zastávať v záujme všetkého ľudu a podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia.“⁴⁸ Tento sľub prezident potvrdzuje svojim podpisom.

Predĺženie volebného obdobia prichádza do úvahy len v jedinom prípade, a to najviac o polročné obdobie. Je možné tak vykonať, ak nie je možné dodržať stanovené lehoty pre konanie volieb z dôvodu ohrozenia štátu alebo vojnového stavu. Inak funkcia prezidenta zaniká riadnym uplynutím doby, na ktorú bol zvolený, teda uplynutím piatich rokov. Toto volebné obdobie však môže byť aj kratšie a funkčné obdobie prezidenta môže byť ukončené vzdaním sa úradu prezidenta, smrťou prezidenta. Prezident môže byť odvolaný len v jedinom prípade, a to ak Ústavný súd na základe žaloby Senátu Českej republiky rozhodne, že prezident republiky sa dopustil trestného činu velezrady. V takom prípade, tak ako to popisuje Ústava v článku 65 odsek 2, môže byť prezident zbavený funkcie a tiež stráca spôsobilosť túto funkciu opätovne získať.⁴⁹

Prezident nestráca svoju funkciu ani v prípade, ak zo závažných dôvodov nemôže svoj úrad vykonávať. Doba prezidentovej neschopnosti plnohodnotne vykonávať svoju funkciu nie je limitovaná. V minulosti sa jednalo o dobu jedného roka.⁵⁰ Po uplynutí tohto obdobia bolo možné zvoliť nového prezidenta. V súčasnosti sa niektoré prezidentove funkcie delia medzi predsedu vlády a predsedu poslaneckej snemovne, v prípade ak tá je rozpustená, vybrané funkcie preberá predseda senátu. Aby mohli byť prezidentské právomoci prenesené je potrebné uznesenie oboch komôr parlamentu. Rovnaké uznesenie je potrebné, aby boli prezidentovi jeho právomoci vrátené.⁵¹

Prezident môže taktiež bez udania dôvodov na svoju funkciu abdikovať. K tomuto svojmu rozhodnutiu prezident nepotrebuje ani súhlas iného orgánu. Účinným sa toto rozhodnutie stáva odovzdaním do rúk predsedu poslaneckej snemovne. Rozhodnutie môže

⁴⁶ Pavlíček, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky, část 1*, s. 320

⁴⁷ Ústava České Republiky, článok 60

⁴⁸ Tamtiež, článok 59, ods. 2

⁴⁹ Bližšie Pavlíček, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky, část 1*, s. 320

⁵⁰ Zmena bola prijatá v roku 1975, keď Ludvík Svoboda bol evidentne neschopný vykonávať funkciu, ale odmietal abdikovať.

⁵¹ Bližšie Pavlíček, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky, část 1*, s. 320.

byť podané písomne alebo ústne. Abdikácia je neplatná, ak je uskutočnená iným spôsobom (napr. v rozhlasovom alebo televíznom vysielaní, na schôdzi vlády, či komory parlamentu).⁵²

Právomoci hlavy štátu

Úlohu prezidenta a jeho význam vníma Jan Wintr nasledovne: „Prezident nie je z výkonu svojej funkcie zodpovedný, za väčšinu rozhodnutí prezidenta zodpovedá vláda, a preto sa úlohy prezidenta v parlamentnom systéme vlády obmedzujú na reprezentačné, garančné a moderačné funkcie. Prezident republiky je teda reprezentantom štátu, garantom poriadku a moderátorom politických sporov.“⁵³

Právomoci hlavy štátu definuje Ústava Českej republiky hlavne v článkoch 62 a 63. Článok 62 uvádza, že: „Prezident republiky:

- a) menuje a odvoláva predsedu a ďalších členov vlády a prijíma ich demisiu, odvoláva vládu a prijíma jej demisiu,
- b) zvoláva zasadanie Poslaneckej snemovne,
- c) rozpúšťa Poslaneckú snemovňu,
- d) poveruje vládu, ktorej demisiu prijal alebo ktorú odvolal, vykonávaním jej funkcií dočasne až do menovania novej vlády,
- e) menuje sudcov Ústavného súdu, jeho predsedu a podpredsedov,
- f) menuje zo sudcov predsedu a podpredsedov Najvyššieho súdu,
- g) odpúšťa a zmierňuje tresty uložené súdom, nariaďuje, aby sa trestné konanie nezahajovalo, a ak bolo zahájené, aby sa v ňom nepokračovalo, a zahladzuje odsúdenie,
- h) má právo vrátiť parlamentu prijatý zákon s výnimkou zákona ústavného,
- i) podpisuje zákony,
- j) menuje prezidenta a viceprezidenta Najvyššieho kontrolného úradu,
- k) menuje členov Bankovej rady Českej národnej banky,
- l) vyhlasuje referendum o prístupí Českej republiky k Európskej únii a jeho výsledok.“⁵⁴

Z týchto právomocí nevyžadujúcich kontrasignáciu, prezident len časť vykonáva skutočne samostatne, bez súčinnosti iného orgánu.⁵⁵ Prezident môže vrátiť prijatý zákon

⁵² Bližšie tamtiež, s. 320.

⁵³ Wintr, J.: *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*, s. 26.

⁵⁴ Ústava Českej republiky, článok 62

⁵⁵ Bližšie Wintr, J.: *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*, s.26

poslaneckej snemovni. Touto právomocou sa čiastočne vyvažuje prevaha zákonodarnej moci v parlamentnom systéme. K tomu prispieva aj prezidentova právomoc podať návrh Ústavnému súdu ČR na zrušenie zákona. Tiež sa tým prispieva k ochrane ústavnosti. Brzdou výkonnej moci voči moci súdnej je právomoc prezidenta udeľovať milosť. Prezident tiež menuje členov Bankovej rady Českej Národnej Banky. Táto právomoc súvisí s princípom nezávislých orgánov. Prezident tiež samostatne môže rozpustiť poslaneckú snemovňu⁵⁶ a menovať predsedov a podpredsedov Ústavného a Najvyššieho súdu. Avšak obmedzenie spočíva v tom, že okruh kandidátov, z ktorých môže menovať nespadá plne do jeho kompetencie. Ďalšie právomoci vymenované v článku 62 už nie sú samostatnými prezidentovými právomocami. Prezident síce môže menovať kohokoľvek predsedom vlády, avšak táto osoba musí získať dôveru v poslaneckej snemovni pre ďalšie fungovanie celej vlády. Čo sa týka menovania ďalších členov vlády a prijímania ich demisií, tu je prezident viazaný na podmienky dané Ústavou ČR. Poverenie vlády, ktorej demisiu prijal, vykonávaním jej funkcií do menovania vlády novej, je prezidentovou povinnosťou, ktorá nevytvára priestor pre jeho slobodnú vôľu.⁵⁷

Článok 63 odsek 1 Ústavy ČR uvádza, že: „Prezident republiky ďalej

- a) zastupuje štát navonok,
- b) zjednáva a ratifikuje medzinárodné zmluvy, zjednávanie medzinárodných zmlúv môže preniesť na vládu alebo s jej súhlasom na jej jednotlivých členov,
- c) je vrchným veliteľom ozbrojených síl,
- d) prijíma vedúcich zastupiteľských misií,
- e) poveruje a odvoláva vedúcich zastupiteľských misií,
- f) vyhlasuje voľby do poslaneckej snemovne a do senátu,
- g) menuje a povyšuje generálov,
- h) prepožičiava a udeľuje štátne vyznamenania, ak k tomu nezmocní iný orgán,
- i) menuje sudcov,
- j) má právo udeľovať amnestie.“⁵⁸

Právomoci vymenované v článku 63 odsek 1 ústavy a ďalšie právomoci vyplývajúce z bežných zákonov vyžadujú kontraskripciu. Buď spolupodpisuje predseda vlády, alebo ním poverený minister.

⁵⁶ Prípady, v ktorých má prezident právomoc rozpustiť Poslaneckú snemovňu uvádza článok 35 Ústavy ČR

⁵⁷ Bližšie Wint, J.: *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*, s. 26 – 27.

⁵⁸ Ústava Českej republiky, článok 62 ods. 1

Jan Wintr delí právomoci prezidenta podľa obsahu na „reprezentačné, garančné a moderačné, niektoré právomoci majú charakter brzdy v systéme del'by moci“⁵⁹ a tie nazýva vyvažovacími.

Reprezentačný charakter má väčšina právomocí v článku 63 odsek 1 ústavy. V písmene a) tohto článku sa píše, že prezident zastupuje štát navonok. Vyplýva z toho, že prezident na základe noriem medzinárodného práva reprezentuje štát v právnych vzťahoch medzi štátmi, teda ako najvyšší orgán a reprezentant jedná za svoj štát v medzinárodných stykoch s účinkami, že všetky jeho právne záväzné medzinárodné úkony sa pokladajú za úkony štátu. Tiež reprezentuje štát na zasadaniach medzinárodných organizácií a nemôže si na nich dovoliť vystupovať ako súkromná osoba. Čo sa týka písmena b) a zjednávaní medzinárodných zmlúv, ide o vykonanie všetkého potrebného k platnému vzniku zmluvy a prezident tu vystupuje ako predstaviteľ suverenity štátu. Prezident podľa ústavy preniesol toto zjednávanie podľa rozsahu zmlúv na vládu, respektíve na člena vlády. V písmenách d) a e) článku 63 Ústavy ČR sa píše o prijímaní, poverovaní a odvolávaní vedúcich zastupiteľských misií. Ústava nerozlišuje hodnotu zastupiteľov diplomatických misií. Poverenie a odvolávanie je rozhodnutím, na ktorom sa uznáva vláda.⁶⁰ Reprezenačný charakter majú aj právomoc vyhlasovania parlamentných volieb, udeľovania štátnych vyznamenaní, ale tiež niektoré právomoci podľa článku 62 ako zvolávanie zasadania poslaneckej snemovne, podpisovanie zákonov, no tiež právomoci, ktoré plynú zo zákonov, a to hlavne menovanie profesorov a rektorov vysokých škôl.⁶¹

K moderačným právomociam možno zaradiť právomoc menovať a odvolávať členov vlády a prijímať ich demisie, a tiež právomoc rozpustiť poslaneckú snemovňu v prípadoch stanovených Ústavou. Ústava prezidentovi nepredpisuje, koho má menovať predsedom vlády, najčastejšie to býva osoba určená stranou s najvyšším počtom mandátov v poslaneckej snemovni, aby vláda mala šancu získať väčšinu pri hlasovaní o dôvere. V rámci svojej právomoci menovania členov vlády, prezident nemôže menovať hocikoho, ale musí sa držať návrhu predsedu vlády. Avšak prezident môže navrhnutého kandidáta odmietnuť vymenovať. „Prezident by si však mal byť vedomý toho, že v parlamentnej forme vlády nesie politickú zodpovednosť za zloženie vlády predseda vlády, prípadne vládna väčšina v poslaneckej snemovni. Úloha hlavy štátu sa v tomto ohľade obmedzuje na moderovanie politických

⁵⁹ Wintr, J.: *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*, s. 27.

⁶⁰ Bližšie Pavlíček, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky, část 1*, s. 311 – 315.

⁶¹ Bližšie Wintr, J.: *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*, s. 28.

konfliktov a garantovanie ústavnosti. Prezidentove pozdržanie menovacieho aktu je namieste hlavne vtedy, keď by okamžité menovanie ministra mohlo viesť k protiústavnej situácii. Takto odmietal prezident Klaus v novembri 2005 menovať D. Ratha ministrom zdravotníctva, pokiaľ nezloží funkciu prezidenta Českej lekárskej komory, pretože člen vlády nesmie vykonávať činnosti, ktorých povaha odporuje výkonu ich funkcie.“⁶² Prijatť demisiu vlády, prípadne jednotlivého ministra prezident nemusí, s výnimkou prípadu povinnej demisie vlády. Vtedy, pokiaľ vláda sama nepodá demisiu je pre prezidenta povinnosťou ju odvolať.⁶³

Garančné právomoci súvisia s prezidentovou úlohou garantovania poriadku. S touto úlohou sú spojené hlavne právomoci vrátiť zákony parlamentu a podávanie návrhov na zrušenie zákonov, alebo ich častí Ústavnému súdu. Týmto dvom právomociam sa budem podrobnejšie venovať v ďalšej kapitole mojej práce. Medzi garančné právomoci môžeme zaradiť aj právo udeľovať milosť. Toto právo je tradičnou právomocou hlavy štátu. Nevyvažuje sa ním v rámci deľby moci vláda a parlamentná väčšina, ale moc súdna. Z toho dôvodu Jan Wintr pokladá otázku, či by táto právomoc nemala byť kontrasignovaná členom vlády. Dôvod vidí v tom, že súhlas dvoch objektov by bol poistkou proti zneužitíu inštitútu milosti, a tiež vo význame tohto rozhodnutia, za ktoré by mala byť nesená politická zodpovednosť. Na druhú stranu priznáva, že táto neľahká morálna úvaha o milosti by mala byť v rukách jedného človeka, a preto túto otázku necháva otvorenú. Medzi garančné právomoci sa sčasti radia aj už uvedené právomoci menovania členov vlády, prijímania demisií, ratifikácie medzinárodných zmlúv, a to z dôvodu prezidentovej garancie, „že nebudú menované osoby a prijaté rozhodnutia, ohrozujúce zvrchovanosť, celistvosť a demokratický poriadok republiky.“⁶⁴

Aby sa neučinila poslanecká snemovňa príliš silnou, tak do rúk prezidenta bola daná právomoc menovať sudcov, menovať prezidenta a viceprezidenta NKÚ a menovať členov Bankovej rady ČNB. Tieto právomoci tak nemajú len reprezentačný charakter, ale majú tiež úlohu vyvažovaciu v systéme deľby moci.⁶⁵

⁶² Tamtiež, s.32

⁶³ Bližšie tamtiež, s. 31 - 33

⁶⁴ Tamtiež, s. 28

⁶⁵ Bližšie tamtiež, s. 28

Úvahy o zavedení priamej voľby hlavy štátu

V českých politických a politologických kruhoch patrí otázka zavedenia priamej voľby hlavy štátu k témam, ktoré majú vždy za následok pomerne búrlivú debatu. Nie je to síce téma najdiskutovanejšia a najčastejšie sa spomína pravidelne s blížiacimi sa prezidentskými voľbami, alebo tesne po nich.⁶⁶ Postupne však vyprchá a ustupuje do pozadia.

Najväčšími podporovateľmi zavedenia priamej voľby sú zrejme samotní občania. Tak ako ukazujú prieskumy verejnej mienky „prezidenta by chcelo voliť 88 percent Čechov, z toho 59 percent si to praje určite.“⁶⁷ Táto podpora priamej prezidentskej voľby rastie postupne od vzniku samostatnej Českej republiky. Občania si tiež želajú posilnenie prezidentských právomocí, s čím sa stotožňujú približne dve tretiny opýtaných občanov.⁶⁸

Čo sa týka podpory priamej voľby v odborných kruhoch, tá už nie je taká jednoznačná ako u občanov. Významné politické strany sú síce prevažne zavedeniu tejto možnosti naklonené, no vo väčšine prípadov sa jedná len o vyjadrenia na podporu zavedenia priamej voľby a nie o pokusy ju aj zaviesť v praxi. Okrem pokusu Štvorkoalície⁶⁹, ostatné strany boli s vyjadreniami o zavedení priamej voľby opatrné. Týka sa to najmä ČSSD a KSČM, ktoré takéto opatrné stanoviská deklarovali aj vo svojich programových vyhláseniach. ODS bola dokonca spočiatku proti zavedeniu priamej voľby. Stanovisko zmenila v roku 2002, kedy v priamej voľbe videla väčšie šance na úspech svojho kandidáta Václava Klauša. Dokonca vtedajší minister vnútra za ODS Jiří Pospíšil prišiel s konkrétnym, avšak nie oficiálnym návrhom modelu priamej voľby. Keď bol Václav Klaus zvolený na začiatku roku 2003 za prezidenta, diskusie o zmene spôsobu voľby opäť utíchli.⁷⁰

Do popredia sa táto otázka dostala opäť až s prezidentskými voľbami v tomto roku. „Politické strany sa svorne zaprisahali, že sa hneď po voľbe pustia do príprav zmeny ústavy, ktorá by umožnila voľbu priamu. Tým, že by prezidenta volili priamo občania, by sa vraj

⁶⁶ Bližšie Hloušek, V. (2008): *Přímá volba prezidenta: český kontext*. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán, s. 263.

⁶⁷ Holub, P.: *Devět z deseti Čechů chce zvolit prezidenta. Silnějšího*. On: <http://aktualne.centrum.cz/domaci-politika/clanek.phtml?id=521766>, (22. 7. 2008)

⁶⁸ Bližšie tamtiež

⁶⁹ Za výnimku sa dá považovať zoskupenie Štvorkoalície, ktorá uvádzala túto snahu vo svojom programovom vyhlásení v roku 2002 už aj s konkrétnymi návrhmi zmeny. Dokonca v roku 2001 takýto návrh aj predložila v Poslaneckej snemovni, tá ho však zamietla hneď v prvom čítaní. Bližšie k návrhu pozri Hloušek, V.: *Přímá volba prezidenta: český kontext*, s. 271

⁷⁰ Bližšie tamtiež, s. 272 - 275

zamedzilo prinajmenšom nedôstojnému priebehu voľby hlavy štátu.“⁷¹ V súčasnej dobe sa už vládna koalícia pustila do diskusií o priamej voľbe prezidenta a minister spravodlivosti je poverený vypracovaním návrhu tejto zmeny. Politológ Jiří Pehe sa napriek tomu domnieva, že to nepovedie k zavedeniu priamej voľby. Podľa neho ide len o gesto politických strán ukázať občanom, že sa snažia zaviesť to, čo si občania žiadajú. Strany sa nebudú chcieť tak ľahko vzdať vplyvu, ktorý im prináša nepriama voľba. Avšak ďalšie prekážky nastávajú zmene ústavy. Politické strany budú len veľmi ťažko hľadať spoločnú reč v otázkach spôsobu priamej voľby a zmien kompetencií prezidenta. Preto je ťažké si reálne predstaviť, že by sa našla ústavná väčšina pre podporu konkrétnych návrhov z jednotlivých strán. Strany tak skôr budú tvrdiť, že chcú zaviesť priamu voľbu, no ostatné strany sa nemajú snahu dohodnúť.⁷²

V odborných politologických kruhoch je podobných debát veľmi málo. Asi najväčším podporovateľom priamej voľby je Aleš Gerloch, expert na české ústavné právo. Ten tvrdí, že aj keď je priama voľba historicky spätá skôr s prezidentskými formami vlády, v dnešnej dobe sa už uplatňuje aj vo väčšine štátov s republikánskou formou vlády. Navyše tvrdí, že vo väčšine krajín s obdobnými prezidentskými právomocami je už prevládajúci model priamej voľby prezidenta.⁷³

Zdeněk Koudelka uvádza, že za neochotou zavedenia priamej voľby možno hľadať obavy z dualizácie moci medzi prezidentom a predsedom vlády. Vladimíra Dvořáková a Jiří Kunc tvrdia, že s priamou voľbou je spojených viacero rizík, zatiaľ čo sama voľba nič nové neprinesie. Proti priamej voľbe vystupuje aj Michal Kubát, keď podľa neho parlamentným režimom svedčí viac nepriama voľba prezidenta. Reagoval aj na argumenty pre zavedenie priamej voľby. Podľa neho by aj v prípade priamej voľby mali šancu len stranícki kandidáti. Tiež tvrdí, že zvýšená početnosť volieb by mala za následok nižšiu účasť na voľbách iného typu (komunálne a krajské). Vojtěch Šimíček nepovažuje súčasný stav, no ani zavedenie priamej voľby za vyhovujúce riešenie. Preto navrhuje voľbu prezidenta špeciálnym kolégiom voliteľov, ktoré by pozostávalo nielen z poslancov a senátorov, ale aj zo zástupcov krajov.⁷⁴

Výhody a nevýhody priamej voľby prezidenta zhrnul Vojtěch Šimíček nasledovne: výhody:

⁷¹ Pehe, J.: *Příma volba prezidenta: hit okurkové sezony*. On: <http://www.pehe.cz/Members/redaktor/clanek-.2008-07-03.0047570396?p=1> (22. 7. 2008).

⁷² Bližšie tamtiež

⁷³ Názor Aleša Gerlocha aj s navrhovanými zmenami v Ústave je možné si prečítať v Gerloch, A. (2008): *K problematice postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky de constitutione lata a de constitutione ferenda*. In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, s. 35 – 41.

⁷⁴ Viac o návrhu Vojtěcha Šimíčka, ako aj o názoroch spomínaných autorov v Hloušek, V.: *Příma volba prezidenta: český kontext*, s. 275 – 277.

- prezident získa silný mandát a dostatočnú legitimitu,
- prezident zohráva integrujúcu úlohu v spoločnosti, a preto je dobré, ak je predstaviteľom väčšiny občanov,
- prezident by mal byť silnou a charizmatickou osobnosťou a taká sa presadí skôr v priamej voľbe,
- priama voľba prezidenta potláča prílišný vplyv politických strán,
- priama voľba môže byť chápaná ako niečo, čo posilní potenciál pre presadenie prvkov priamej demokracie,
- priama voľba obmedzuje potenciálne riziko patovej situácie.

Nevýhody vidí v tom, že:

- priama voľba zodpovedá viac poloprezidentskému, či prezidentskému modelu demokracie, a je tak z hľadiska našej parlamentnej demokracie nekonceptná,
- priama voľba sama o sebe nič neznamená, pokiaľ nedôjde k úprave prezidentských právomocí, čo by ale opäť znamenalo prechod na inú formu vlády,
- priama voľba a priori nezaistuje nadstraníckosť a nezávislosť prezidenta,
- priama voľba prezidenta je finančne nákladná,
- zavedenie priamej voľby by zvýšilo počet a frekvenciu volieb, čo by len posilnilo fenomén „únavy voličov“.

K týmto argumentom pridal ešte Michal Kubát názor, že:

- priama voľba vedie k populizmu a nárastu politických emócií, prinajmenšom vo volebnej kampani,
- priama voľba zvyšuje šancu populisticky orientovaných kandidátov.⁷⁵

Podľa môjho názoru cesta k riešeniu problémov spojených s voľbou prezidenta nevedie len cez zavedenie inštitútu priamej voľby.⁷⁶ Tak ako poukazuje publicista Radko Kubíčko, „neschopnosť zvoliť prezidenta prostredníctvom parlamentu je skôr zlyhanie politickej kultúry, než štrukturálny problém voľby samotnej.“⁷⁷ Argumenty, ktoré sa poskytujú na podporu priamej voľby sa podľa mňa dajú aj pomerne ľahko otočiť v jej neprospech. Jediným pádnym argumentom tak zostáva veľká podpora priamej voľby zo strany občanov. Otázne však je ako dlho po zavedení priamej voľby im takéto nadšenie voliť

⁷⁵ Tamtiež, s. 278

⁷⁶ Na Slovensku bola priama voľba prezidenta zavedená hlavne z dôvodu, aby nedošlo k patovým situáciám pri voľbe prezidenta a následnej neschopnosti ho zvoliť.

⁷⁷ Hloušek, V.: *Přímá volba prezidenta: český kontext*, s. 270.

si prezidenta zostane. Neexistuje totiž záruka, že ten kto je za priamu voľbu sa jej bude aj pravidelne zúčastňovať. Občania však zároveň žiadajú aj silnejšie právomoci pre nimi voleného prezidenta, no podpora tohto argumentu je podľa môjho názoru medzi zákonodarcami vylúčená. Otázkou teda zostáva, či sa poslancom a senátorom podarí zhodnúť sa na niektorom z určite viacerých návrhov⁷⁸ parlamentných strán, ktoré budú predložené. Pesimistom je aj zástanca priamej voľby Jiří Pehe, ktorý tvrdí, že strany budú len diskutovať a vyhovárať sa jedna na druhú, že nechce podporiť ich návrh. A tak podľa neho máme „šancu byť svedkami obvyklého českého politického predstavenia.“⁷⁹

Inštitút prezidentského veta a jeho využívanie v praxi

Inštitút veta⁸⁰ sa používal už v starom Ríme, kde to bolo „právo tribúnov spraviť uznesenie senátu neplatným.“⁸¹ „V modernej dobe je to predovšetkým právo hlavy štátu nepotvrdiť rozhodnutie zákonodarného zboru. Jedná sa o právo suspenzívneho veta.“⁸²

Takúto právomoc má v Ústave Českej republiky zakotvenú jej prezident, tak ako je to spomenuté v článku 50 odsek 1 Ústavy ČR: „Prezident republiky má právo vrátiť prijatý zákon s výnimkou zákona ústavného, s odôvodnením do 15 dní odo dňa, kedy mu bol postúpený.“⁸³ Treba spomenúť, že prezident vždy vetuje celý zákon, nielen jeho jednotlivé časti. Poslanecká snemovňa potom znovu rokuje o celom zákone a k jeho vyhláseniu, teda prehlasovaniu prezidentského veta je potrebný súhlas aspoň 101 poslancov, teda nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov. Prezident sa touto právomocou zapája do legislatívneho procesu, aj keď sám nemá zákonodarnú iniciatívu. Ide predovšetkým o určitý druh kontroly hlavy štátu a snahu o oslabenie zákonodarnej moci. V inom prípade by zákonodarcovia mali možnosť schváliť si akýkoľvek zákon (avšak inštitút veta nemôže tejto možnosti dostatočne zabrániť). Táto právomoc sa radí medzi garančné a „prezident vystupuje ako garant poriadku a strážca hodnôt. Môže vrátiť zákon, ktorý považuje z hľadiska týchto hodnôt za kontroverzný. Svojim vetom požaduje od väčšiny v snemovni, aby kontroverzný zákon ešte raz posúdila a dokázala, že napadnutý zákon má potrebnú demokratickú

⁷⁸ Strany vládnej koalície už odmietli jednať o návrhu sociálnych demokratov a poverili ministra spravodlivosti vypracovať nový návrh.

⁷⁹ Pehe, J.: *Příma volba prezidenta: hit okurkové sezony*. On: <http://www.pehe.cz/Members/redaktor/clanek-.2008-07-03.0047570396?p=1> (22. 7. 2008).

⁸⁰ Pojem veto pochádza z latinského slova vetare, čo znamená zakázať, zabrániť.

⁸¹ Žaloudek, K.: *Encyklopedie politiky*, s. 493.

⁸² Tamtiež, s. 493.

⁸³ Ústava Českej republiky, článok 50 ods. 1.

legitimitu.“⁸⁴ Veto prezidenta by sa tak nemalo používať na presadzovanie ideí a myšlienok hlavy štátu, a k zabraňovaniu, aby zákony s opačnými ideovými názormi boli vyhlasované v zbierke zákonov. Prezident by mal vedieť kedy je vhodné použiť právo zákon vetovať a neznižovať hodnotu tejto ústavou danej právomoci.⁸⁵ Zasahovať by mal teda hlavne v prípadoch, ak prijatie zákona by mohlo spôsobiť porušenie ústavy alebo porušovanie určitých ľudských práv. Nadmerné využívanie práva veta a snahy o zasahovanie do legislatívneho procesu môžu viesť k degradovaniu práva veta s následkom toho, že poslanecká snemovňa prezidentovo veto vždy v konečnom dôsledku prehlasuje, aj keď by zákon nespĺňal alebo porušoval ústavou dané podmienky. Veď aj keď je v ústave spomenuté, že prezident podpisuje zákony, vrátený zákon sa už hlave štátu neposiela a v zbierke sa vyhlasuje aj bez prezidentovho podpisu pod ním. To by v minulosti možné nebolo, „napríklad podľa ústavnej listiny z roku 1920 by zákon bez podpisu prezidenta nemohol byť vyhlásený.“⁸⁶

Prezident Václav Havel považoval túto právomoc za veľmi dôležitú. Nebadal v nej len jedinú poistku výkonnej moci voči parlamentu, ale tiež možnosť prehlbovania spolupráce prezidenta a parlamentu. „Parlament bude mať nepochybne záujem na tom, aby mu prezident nevracal zákony, preto ho bude s nimi zrejme zoznamovať ešte predtým, než ich definitívne schváli, prípadne ich s ním bude neoficiálne prejednávať. Tým by mohol byť prezident akosi približovaný legislatívnemu procesu, nepriamo do neho vťahovaný, zasvecovaný do jeho atmosféry.“⁸⁷ Potom videl v jeho podpise skutočné stotožnenie sa so zákonom, a nielen formálny akt.

Zákony vrátené parlamentu

V tejto časti sa budem bližšie zaoberať fungovaním prezidentského veta v praxi. Spomeniem zákony, pri ktorých sa doterajší prezidenti Českej republiky rozhodli využiť svoju právomoc vrátiť prijatý zákon poslaneckej snemovni. V krátkosti načrtnem ich odôvodnenie a to, či sa im podarilo uspieť, alebo či bolo veto prehlasované. V tejto časti mi ako hlavný zdroj

⁸⁴ Wintr, J.: *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*, s.29

⁸⁵ K používaniu práva veta sa vyjadril aj Jiří Pehe v článku „Prezidentova veta jako nástroj politického boje“. Bližšie <http://www.pehe.cz/zapisnik/2006/clanek.2006-05-02.6891515916> (22. 7. 2008).

⁸⁶ [Pravni.nazory.cz](http://pravni.nazory.cz): *Prezident a legislativní proces*. On: <http://pravni.nazory.cz/ustavni-pravo/prezident-a-legislativni-proces/> (22. 7. 2008).

⁸⁷ Havel, V.: *Role českého prezidenta*. On: <http://old.hrad.cz/president/Havel/role.html> (22. 7. 2008).

o vrátených zákonoch a o zdôvodneniach prezidentov poslúžili oficiálne internetové stránky Pražského hradu.

Prezident Václav Havel

Václav Havel za svoje dve funkčné obdobia použil právo veta celkovo 27 krát. Naposledy s ním však uspel v roku 1997, teda ešte počas svojho prvého funkčného obdobia. Prehľad používania inštitútu prezidentského veta prvým prezidentom Českej republiky Václavom Havlom:

Rok 1993

Právo veta použil Václav Havel prvýkrát hneď na začiatku svojho funkčného obdobia. Bol to jediný zákon, ktorý v tom roku vrátil do parlamentu. Predsedom vlády, ktorá bola koalíciou troch strán a tvorili ju koalícia Občianskej demokratickej strany a Kresťansko-demokratickej strany, Kresťanská a demokratická únia-Československá strana ľudová a Občianska demokratická aliancia bol Václav Klaus. Jednalo sa o zákon zo dňa 7. júla 1993. Menil a dopĺňal sa ním starší colný zákon. Prezident toto svoje veto zdôvodnil „výhradami k vynímaniu poslancov z colnej kontroly batožiny a vylúčovania poslancov z povinnosti podrobiť sa osobnej prehliadke v prípadoch dôvodného podozrenia, že u seba ukrývajú tovar, ktorý podlieha clu.“⁸⁸ Videl v tomto zákone rozširovanie imunity poslancov nad rámec článku 27 Ústavy. Zákon už opätovne v poslaneckej snemovni nebol schválený a prezidentovo veto slávil úspech hneď pri svojom prvom využití v praxi. Táto poistka voči neobmedzenej moci poslaneckej snemovne zabránila v schválení zákona, ktorý sa podľa prezidenta vymykal z ústavného rámca.

Rok 1994

V tomto roku Václav Havel využil právo zákon nepodpísať a vrátiť ho parlamentu na opätovné prerokovanie dva razy. Predseda vlády aj vládna koalícia bola nezmenená. Prezident svoje právo uplatnil v prvom prípade pri zákone zo 7. decembra 1994. Týmto zákonom sa menil a dopĺňal zákon o správnych poplatkoch. Hlava štátu videla dôvod na uplatnenie veta v tom, že nová úprava zákona „rušila oslobodenie od správnych poplatkov charitatívnym organizáciám a nadáciám.“⁸⁹ Čo sa týka výsledku prezidentovho veta, zákon bol síce

⁸⁸ Havel, V.: *Zoznam vrátených zákonov a ich zdôvodnenie*. On: <http://old.hrad.cz/president/Havel/politika/zakony.html> (22. 7. 2008).

⁸⁹ Tamtiež.

opätovne schválený a vyhlásený v zbierke zákonov, a tým pádom sa dá veto považovať za neúspešné. Na druhú stranu „poslanecká snemovňa prijala uznesenie, v ktorom zaviazala Ministerstvo financií vypracovať vyhlášku o oslobodení nadácií a niektorých občianskych združení od niektorých správnych poplatkov.“⁹⁰ Tak sa aj stalo 26. apríla 1995. Z tohto pohľadu sa teda môže prezidentské veto javiť ako úspešné, aj keď bol pôvodný zákon znovu schválený, podarilo sa presadiť to, za čo prezident svojim vetom bojoval.

Druhý zákon z tohto roku, ktorý vrátil do parlamentu bol zo dňa 8. decembra 1994 a menil sa ním zákon o výkone povolania autorizovaných architektov a o výkone povolania autorizovaných inžinierov a technikov činných vo výstavbe. Nepozdávalo sa mu, že „zákon ponechal vedľa seba dva rôzne právne režimy oprávňujúce k výkonu rovnakých činností, na ktorých riadnom a jednotnom vykonávaní podľa zákona č. 360/1992 Sb. bol verejný záujem.“⁹¹ V tomto prípade bol však prezidentov pokus neúspešný. Poslanecká snemovňa jeho veto prehlasovala a zákon bol vyhlásený v zbierke.

Rok 1995

V tomto roku prezident vrátil do poslaneckej snemovne na opätovné schvaľovanie 4 zákony. Prvým zákonom bol zákon z 19. apríla 1995, ktorým sa menil a doplňoval zákon o ochrane pred alkoholizmom a inými toxikomániami. V tomto prípade prezident odôvodnil svoje veto výhradami „k zavedeniu okamžitej účinnosti povinnosti výrobcov vybaviť tabakové výrobky novým zdravotným poučením, pričom im poslanecká snemovňa nedala lehotu k príprave novej výroby.“⁹² Prezidentovo veto v tomto prípade bolo opäť úspešné, keďže zákon v poslaneckej snemovni nezískal potrebnú väčšinu 101 poslancov na opätovné schválenie.

Ďalším vetovaným zákonom v tomto roku bol zákon zo dňa 20. apríla o ocenení niektorých účastníkov národného boja za oslobodenie v súvislosti s 50. výročím ukončenia druhej svetovej vojny. Václav Havel vo svojom zdôvodnení uviedol nespravodlivosť tohto zákona. Taktiež sa dotkol zásadných právnych chýb, ktoré podľa neho tento zákon obsahoval. Aj v tomto prípade bol úspešný a jeho veto sa poslancom nepodarilo prehlasovať.

Ďalšie dva zákony, ktoré prezident vrátil do poslaneckej snemovne boli zo dňa 27. septembra. Jedným sa menil zákon o niektorých ďalších predpokladoch pre výkon niektorých funkcií obsadzovaných ustanovením alebo menovaním príslušníkov Polície ČR a príslušníkov Zboru nápravnej výchovy ČR. Druhou úpravou sa menil zákon, ktorým sa stanovujú niektoré

⁹⁰ Tamtiež.

⁹¹ Tamtiež.

⁹² Tamtiež.

d'alšie predpoklady pre výkon niektorých funkcií v štátnych orgánoch a organizáciách. Pri oboch prezident ako hlavný dôvod vetovania uviedol, že zákony len predlžujú pôvodnú platnosť piatich rokov o ďalšie štyri roky, t.j. do konca roku 2000. Riešenie problému videl vo „vypracovaní inej právnej normy, ktorá by trvalo riešila podmienky pre prijatie do funkcií, ktoré je potrebné chrániť pred zneužitím.“⁹³ V oboch prípadoch však bolo veto prehlasované a oba spomínané zákony vstúpili do platnosti vyhlásením v zbierke zákonov.

Rok 1997

V tomto roku hlava štátu vrátil do poslaneckej snemovne, v ktorej mala väčšinu staronová koalícia v zložení: Občianska demokratická strana, Kresťanská a demokratická únia-Československá strana ľudová a Občianska demokratická aliancia, 2 zákony na opätovné schvaľovanie. Predsedom vlády aj po predčasných voľbách Václav Klaus. Prvým vráteným zákonom bol zákon z 22. januára. Menil a dopĺňal sa ním zákon o vodách, tzv. vodný zákon. Prezident ako hlavný dôvod vrátenia zákona uviedol, že poslanecká snemovňa neakceptovala pozmeňovacie návrhy, s ktorými jej daný zákon už predtým vrátil na prerokovanie aj Senát ČR. Potom podal veto „z dôvodu neprípustnej spätnej účinnosti zákona.“⁹⁴ Toto veto bolo posledným úspešným vetom Václava Havla vo funkcii hlavy štátu. Poslanecká snemovňa nenašla dostatočnú podporu na jeho prehlasovanie, a tým pádom zákon nebol schválený.

Druhý zákon, ktorý v tomto roku Václav Havel vrátil do parlamentu bol zákon z 12. júna, ktorým sa menil zákon na ochranu zvierat proti týraniu. Prezidentovým hlavným dôvodom pre nepodpísanie a vrátenie tohto zákona bol jeho nesúhlas „s používaním živých zvierat pri výcviku iných živých zvierat.“⁹⁵ Poslanecká snemovňa sa však uzniesla, že veto bolo podané už po uplynutí zákonnej lehoty 15 dní. Prezident v tomto prípade využil svoju právomoc obrátiť sa s návrhom na zrušenie zákona na Ústavný súd. Ten tomuto návrhu vyhovel.

Rok 1998

Rok 1998 bol v Českej republike rokom predčasných volieb. V prvom polroku bola ustanovená dočasná úradnícka vláda premiéra Josefa Tošovského. Počas jej pôsobenia vrátil

⁹³ Tamtiež.

⁹⁴ Tamtiež.

⁹⁵ Tamtiež.

prezident Václav Havel do poslaneckej snemovne dva zákony. Prvým bola novela trestného a priestupkového zákona. Toto svoje veto odôvodňoval tým, že formulácie zákona sa mu zdajú neurčité a existuje určité nebezpečenstvo, že budú postihované nepravé osoby, hlavne drobní konzumenti. Poslanecká snemovňa toto veto zamietla prehlasovaním a opätovným schválením zákona.

Druhým zákonom bol zákon z 12. mája, ktorým sa dopĺňal a menil zákon o lotériách a iných podobných hrách. Hlava štátu videla viaceré nedostatky tohto zákona, ktoré uviedol vo svojom odôvodnení uplatnenia práva veta. Videl možnosť diskriminácie vo vylúčení právnických osôb so zahraničnou majetkovou účasťou a fyzických osôb z organizovania spotrebiteľských súťaží. Tým by sa porušil ústavný poriadok ČR v oblasti rovného práva v podnikaní. Tiež uviedol možnosť rozporov s medzinárodnými záväzkami, ktoré Česká republika na seba prevzala. Prezident tiež uviedol, že „zákon obsahuje ďalšie zásadné vecné a legislatívne chyby.“⁹⁶ No ani takéto zdôvodnenie poslancom nestačilo a poslanecká snemovňa zákon opätovne schválila a bol vyhlásený v zbierke zákonov.

Rok 1999

V predčasných parlamentných voľbách v roku 1998 uspela ľavicovo orientovaná Česká strana sociálne demokratická. Novým predsedom vlády sa stal jej predseda Miloš Zeman. Vláda vydržala celé štvorročné obdobie, napriek tomu, že od svojho začiatku bola menšinová. Bola však vytvorená tzv. opozičná zmluva s druhou najsilnejšou parlamentnou stranou, s Občianskou demokratickou stranou.

V tomto roku prezident využil svoju právomoc vrátiť zákon do parlamentu v dvoch prípadoch. V prvom sa jednalo o zákon zo dňa 19. mája, ktorým sa menil zákon o úprave majetkových vzťahov a vysporiadaní majetkových nárokov v družstvách, zákon o daniach z príjmov, zákon o Pozemkovom fonde Českej republiky. Toto svoje veto odôvodnil tým, že zákon „porušuje jeden zo základných princípov právneho štátu, a to princíp dôvery v právo, a vo svojich dôsledkoch oslabuje Ústavou zaručenú ochranu vlastníckych práv.“⁹⁷ Oprávnené osoby totiž v súlade s platnou právnou normou, od roku 1992 predpokladali, že im bude vydaný ich majetkový podiel v plnej výške. Avšak týmto zákonom sa mení režim vydávania podielov v plnej výške na režim vysporiadania nárokov, a to výrazne zhoršuje ich ekonomické postavenie. Prijatý zákon tak podľa hlavy štátu prehlboval nerovnosť medzi

⁹⁶ Tamtiež.

⁹⁷ Tamtiež.

jednotlivými skupinami oprávnených osôb. Tieto dôvody však v poslaneckej snemovne nenašli odozvu a zákon bol opätovne schválený.

Druhým zákonom, ktorý sa v tomto roku prezident rozhodol vetovať bol zákon z 29. júla, ktorým sa menili zákony o advokácii a trestný zákon. V zákone videl problém v tom, že udeľuje výnimky pre volené verejné funkcie. Na tieto osoby sa podľa ustanovenia zákona nevzťahuje pravidlo, podľa ktorého vedie „pozastavenie výkonu advokácie z dôvodu vzniku pracovného alebo iného obdobného pomeru alebo inej nezlúčiteľnej činnosti na dobu dlhšiu než 4 roky k vyškrtnutiu zo zoznamu advokátov.“⁹⁸ Tým sa podľa prezidenta určitej skupine poskytuje viac výhod ako inej a podľa neho by tu nemali platiť žiadne výnimky. Prezident hodnotil „neodôvodnené zavedenie nerovného prístupu k akejkoľvek profesii za neprijateľné.“⁹⁹ V poslaneckej snemovni však tento zákon našiel dostatočnú podporu aj na získanie nadpolovičnej väčšiny potrebnej na prehlasovanie prezidentského veta, a tak bol zákon vyhlásený v zbierke zákonov.

Rok 2000

V roku 2000, v polčase vládnutia menšinovej vlády Miloša Zemana, Václav Havel vrátil do poslaneckej snemovne najviac zákonov počas svojho pôsobenia vo funkcii hlavy štátu, a to 6. Prvým bol zákon z 18. januára, ktorým sa menil zákon o odpadoch. Prezident republiky sa ho rozhodol vetovať, aj keď chápal dôvody poslancov zmeniť nedokonalú úpravu vyberania platieb za odvoz, triedenie a likvidáciu komunálneho odpadu. Avšak v novoprijatom zákone postrehol „zásadné vecné a legislatívne nedostatky, ktoré by pri aplikácii zákona spôsobovali veľa problémov.“¹⁰⁰ Jednalo sa najmä o vyjadrenie maximálnej výšky poplatkov. V tom videl možný nesúlad s Listinou základných práv a slobôd. Tiež považoval za problém, že zákon podľa neho „nevytváral pre obce dostatočný právny rámec pre vydávanie ich predpisov.“¹⁰¹ Nedostatky podľa neho boli aj v možnosti nevymáhateľnosti určitých platieb za komunálny odpad a následným prenášaním týchto poplatkov na ostatných užívateľov. Prezidentove obavy však boli aj v tomto prípade poslaneckou snemovňou zmietnuté zo stola a vrátený zákon bol opätovne schválený.

Ďalším podľa prezidenta problémovým zákonom schváleným poslaneckou snemovňou bol volebný zákon zo dňa 23. júna. Svoje obavy vyjadril v odôvodnení svojho veta

⁹⁸ Tamtiež.

⁹⁹ Tamtiež.

¹⁰⁰ Tamtiež.

¹⁰¹ Tamtiež.

nasledovne: „prezident republiky má zásadné výhrady k tým častiam zákona, ktoré menia volebný systém do Poslaneckej snemovne stanovený článkom 18 odsek 2 Ústavy Českej republiky, podľa ktorého sa voľby do tejto komory parlamentu konajú podľa zásad pomerného zastúpenia.“¹⁰² Prezident sa obával zmien v systéme pomerného zastúpenia. Aj keď pripúšťal určité zmeny, vyjadril obavy, že „úpravy vykonané zákonom vo svojej komplexnosti prekračujú únosné medze, v ktorých sa je ešte možné odchyliť od zásad systému pomerného zastúpenia, bez toho aby stratil svoj charakter.“¹⁰³ Išlo hlavne o „zvýšenie počtu volebných krajov z 8 na 35.“¹⁰⁴ S tým je spojené posilňovanie silných strán väčšími volebnými ziskami. Tiež sa týmto zákonom vytvárala nová uzatváracia klauzula. Nebude tak už len jedna celoštátna, ale aj nová v rámci krajov. Preto aj „politická strana, ktorá celoštátne prekročí zákonné percento voličských hlasov, nebude mať zaručenú účasť na parlamentnej reprezentácii.“¹⁰⁵ Václav Havel nesúhlasil so zvláštnym prepočítavaním hlasov na mandáty vedúci k „ďalšej deformácii volebného systému v prospech silných politických subjektov.“¹⁰⁶ Hlava štátu vyjadrila znepokojenie aj v súvislosti so zavedením sčítacieho modelu pre uzatváracie klauzule pre koalície v závislosti na počte ich členov. Poskytovanie príspevkov na úhradu volebných výdajov podľa prezidenta oslabuje schopnosť politickej súťaže mimoparlamentných politických strán. Nespokojnosť prejavil aj so zavedením „inštitútu opakovaných volieb v senátnom volebnom obvode v prípade odvolania kandidáta volebným zmocnencom politickej strany alebo vzdania sa kandidatúry pred druhým kolom volieb.“¹⁰⁷ To by mohlo mať za následok destabilizáciu politického systému. Prezident zastával názor, že „meniť v takomto rozsahu volebný systém do poslaneckej snemovne je legitímne len formou zmeny Ústavy ČR na základe dohody prevažnej časti politickej reprezentácie.“¹⁰⁸ Zákon však bol aj napriek viacerým prezidentovým výhradám znovu schválený poslaneckou snemovňou. Následne sa hlava štátu obrátila na Ústavný súd s návrhom na zrušenie jednotlivých častí zákona. Ústavný súd dal v niektorých prípadoch prezidentovi za pravdu a zrušil niektoré časti zákona, avšak časť z napadnutých častí zákona ponechal v platnosti.¹⁰⁹

¹⁰² Tamtiež.

¹⁰³ Tamtiež.

¹⁰⁴ Tamtiež.

¹⁰⁵ Tamtiež.

¹⁰⁶ Tamtiež.

¹⁰⁷ Tamtiež.

¹⁰⁸ Tamtiež.

¹⁰⁹ Presné znenie nálezu Ústavného súdu je možné nájsť na stránke http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?-number1=64%2F2001&number2=&name=&text pod číslom 64/2001 Sb.

Tretím zákonom, s ktorým v tomto roku prezident vyjadril svoj nesúhlas odmietnutím svojho podpisu a vrátením do poslaneckej snemovne bol zákon o združovaní v politických stranách a politických hnutiach. Nepozdávalo sa mu zvýšenie hranice z 3% na 5% získaných hlasov vo voľbách, ktorá určuje, či strana bude alebo nebude dostávať stály štátny príspevok. Toto ustanovenie považoval „za odporujúce článku 5 Ústavy Českej republiky a článku 22 Listiny základných práv a slobôd, ktoré zaručujú voľnú súťaž politických strán.“¹¹⁰ Podľa prezidenta sa tým narúša táto voľná súťaž a postihujú sa tým malé strany, zatiaľ čo tie veľké sa ešte viac zvýhodňujú. Poslanci v poslaneckej snemovni však zákon opätovne schválili a zamietli tak prezidentovo veto. Václav Havel sa následne obrátil na Ústavný súd s návrhom na zrušenie niektorých ustanovení daného zákona, ktorý v niektorých bodoch prezidentovi vyhovel.

Ďalším zákonom, s ktorým hlava štátu vyjadrila svoj nesúhlas a rozhodol sa ho vetovať bol zákon zo dňa 27. októbra, ktorým sa menil zákon o Českej národnej banke a zákon o Najvyššom kontrolnom úrade. Podľa zdôvodnenia prezidenta „zákon v niektorých svojich častiach neodôvodnene a v rozpore s Ústavou zasahuje do autonómneho postavenia Českej národnej banky.“¹¹¹ Nezávislosť Českej národnej banky pri uplatňovaní ekonomických nástrojov na udržovanie stabilnej meny je v poriadku a uplatňuje sa aj v súlade s právom Európskych spoločenstiev. Avšak úprava v tomto zákone znamená, že „Česká národná banka bude môcť stanoviť inflačný cieľ a režim kurzu českej meny k cudzím menám až po dohode s vládou. Táto súčinnosť vlády tak výrazne obmedzuje samostatnosť rozhodovacej právomoci Českej národnej banky.“¹¹² Ďalej sa úpravou mení hlavný cieľ, a to zabezpečovanie cenovej stability. Odôvodnená je harmonizáciou práva s predpismi Európskych spoločenstiev. „Úpravou však dochádza k nezrovnalosti s hlavným cieľom Českej národnej banky v článku 98 odsek 1 Ústavy...Obyčajný zákon hlavne nemôže zužovať obsah ústavného pojmu.“¹¹³ Prezident ďalej uviedol, že zmena ústavy musí tiež predchádzať zavedeniu menovania členov bankovej rady na návrh vlády, tak ako to zavádzal daný zákon, nakoľko sa jedná o podstatnú zmenu právomocí hlavy štátu daných Ústavou v článku 62. Tiež sa jedná o pochybnosti týkajúcich sa nielen zavedenia rozdielnych režimov týkajúcich sa zostavovania a schvaľovania rozpočtu ČNB, ale hlavne ich vykonávania v praxi. Poslanecká snemovňa však aj napriek uvedeným výhradám zákon znovu schválila. Václav

¹¹⁰ Havel, V.: *Zoznam vrátených zákonov a ich zdôvodnenie*. On: <http://old.hrad.cz/president/Havel/politika/zakony.html> (22. 7. 2008)

¹¹¹ Tamtiež.

¹¹² Tamtiež.

¹¹³ Tamtiež.

Havel sa tak opäť obrátil na Ústavný súd. Ten mu dal v niektorých častiach zákona za pravdu a boli zrušené, no niektoré ostali naďalej v platnosti.

Ďalšie dva zákony prezident vetoval už v roku 1995, no boli vtedy prehlasované. Predlžovala sa vtedy platnosť zákonov týkajúcich sa menovania a vykonávania niektorých funkcií v štátnych organizáciách o ďalšie štyri roky. Ich vetovanie vysvetlil jednoznačne: „Zákony som nepodpísal už v roku 1995, pretože som nechcel ospravedlniť päťročné čakanie na zákony o štátnej službe. Tým menej môžem po ďalších piatich rokoch umožniť nekonečné čakanie na ich prijatie.“¹¹⁴ Prezident totiž už v roku 1995 pri vetovaní vtedajších schválených zákonov navrhoval vypracovanie inej právnej normy na trvalé vyriešenie tohto problému. Nepodarilo sa mu to však ani teraz, keďže poslanecká snemovňa zákon opätovne schválila.

Rok 2001

V tomto roku prezident vrátil do parlamentu 4 zákony. Prvým bol zákon zo 4. apríla týkajúci sa štátneho dlhopisového programu na uhrádzanie záväzkov, na poskytnutie náhrad poľnohospodárom za suchom spôsobené škody a tiež pripojená zmena zákona o združovaní v politických stranách a hnutiach. Václav Havel pri tomto zákone nemal výhrady s úvodnými dvoma časťami. Horšie to bolo s časťou o zmene zákona o združovaní v politických stranách a hnutiach, s ktorým vyslovil opätovný nesúhlas. Podľa neho sa takto zavádza nepriehľadnosť, nezrozumiteľnosť a zmätok v právnom poriadku. Zákon však aj tak prešiel v poslaneckej snemovni opätovným hlasovaním, v ktorom získal potrebnú väčšinu na schválenie.

Ďalším zákonom bol zákon o diaľničnom obchvate mesta Plzeň zo dňa 4. apríla. Václav Havel si uvedomoval existujúci problém, no nemyslel si, že by sa mal riešiť prijatím špeciálneho zákona a riešiť tak len jeden prípad. Najzávažnejší problém bol však v tom, že „zákonom sa vstupuje do už zahájených a neukončených správnych jednaní vedených podľa platného právneho poriadku. Domnieva sa, že týmto spôsobom môžu byť v niektorých prípadoch porušené práva a právom chránené záujmy občanov.“¹¹⁵ Ohrozuje sa tak tým, jeden z ústavných princípov. Zákon však aj napriek chýbajúcemu prezidentovmu podpisu vstúpil do platnosti opätovným schválením v poslaneckej snemovni.

Zákon zo 17. mája sa týkal rozhlasového a televízneho vysielania. K vetovaniu tohto zákona prezidenta viedli viaceré dôvody. Okrem iného to bolo zavedenie inštitútu predĺženia

¹¹⁴ Tamtiež.

¹¹⁵ Tamtiež.

licencie, čo bráni vstupu nových záujemcov a obmedzuje princíp voľnej súťaže. Václav Havel nebol spokojný so spôsobom udeľovania licencií, k výške poplatku za rozhodnutie o predĺžení licencie, a tak k veľkej disproporcii medzi poplatkami za udelenie a za predĺženie licencie. Zákon však bol znovu v poslaneckej snemovni schválený.

Zákon z 27. novembra týkajúci sa slobody náboženského vyznania, postavenia cirkví a náboženských spoločností sa rozhodol prezident vetovať, tak ako uvádza vo svojom odôvodnení hlavne z dôvodu, že tento zákon „cirkvám znemožňuje samostatne zriaďovať a prevádzkovať vlastné zdravotnícke zariadenia a zariadenia sociálnych služieb.“¹¹⁶ Teda zabraňuje im vykonávať to, čo je ich dlhodobým poslaním, čo je v rozpore s Listinou základných práv a slobôd. Avšak aj tento zákon získal v poslaneckej snemovni potrebnú väčšinu na prehlasovanie prezidentovho veta.

Rok 2002

Posledné 4 zákony vo svojom funkčnom období Václav Havel vetoval v roku 2002. Bol to aj rok parlamentných volieb v Českej republike. Všetky zákony však ním boli vetované ešte počas starej vlády. Nová vláda bola menovaná v júli, predsedom sa stal Vladimír Špidla z víťaznej strany ČSSD, ktorá vytvorila koalíciu s KDU-ČSL a US-DEU. Počas jej vládnutia prezident už do konca svojho funkčného obdobia žiadny schválený zákon nevetoval.

Prvým vetovaným zákonom bol zákon o výkone ústavnej výchovy alebo ochrannej výchovy v školských zariadeniach z 5. februára. Václav Havel napadol tzv. zmluvnú rodinu, čo bol nový inštitút náhradnej rodinnej starostlivosti namiesto diagnostického ústavu povereného súdom starostlivosťou o dieťa. Medzi týmto ústavom a novou rodinou by sa mala vypracovať zmluva na výchovu dieťaťa. Prezident mal obavy zo zneužívania tohto inštitútu. Nekritizoval ani tak samotnú myšlienku, ale nedostatočnú právnu úpravu. Zákon však bol opätovne schválený, a tak sa hlava štátu obrátila na Ústavný súd ČR s návrhom na zrušenie častí zákona, ktoré nie sú v súlade s Ústavou ČR. Ústavný súd jeho návrhu vyhovel.

Zákon zo 14. marca o prechodnom financovaní niektorých sociálne zdravotných dávok baníkom sa prezident rozhodol taktiež vetovať. Za hlavné dôvody svojho veta uviedol, že tento zákon zavádzal z nepovinnej štátnej dotácie povinnú dávku baníkom plne krytú štátnym rozpočtom. „Neprijatím tohto zákona nedôjde k ohrozeniu nároku baníkov, či bývalých baníkov na poskytovanie týchto dávok, pretože ich výplata je zaručená inými

¹¹⁶ Tamtiež.

pracovne právnymi predpismi“, uvádza ďalej prezident vo svojom odôvodnení. Poslanecká snemovňa však zákon opätovne schválila.

Zákonu z 9. apríla, ktorým sa menil zákon o Českom rozhlase Václav Havel v odôvodnení svojho veta vytýkal, že rozhlasovú radu by mali voliť obe komory parlamentu. Tiež vytkol fakt, že Kódex Českého rozhlasu bude schvaľovať len poslanecká snemovňa. Za chyby v zákone považoval aj zavedenie dozornej komisie a nestanovenie kľúča „pre rozlíšenie dĺžky funkčného obdobia jednotlivých členov Rady pri prvej voľbe podľa nového zákona.“¹¹⁷ Prezident tento zákon svojimi chybami prirovnal k zákonu o Českej televízii, v ktorej však v dobe schvaľovania zákona panovala napätá situácia a bolo ohrozené jej fungovanie. Ani toto prezidentské veto však nebolo úspešné a zákon bol schválený.

Posledné prezidentské veto Václava Havla sa týkalo úpravy živnostenského zákona z 9. apríla. K zákonu odmietol pridať svoj podpis a vrátil ho do poslaneckej snemovne, pretože častá novelizácia tohto zákona narúša stabilitu právneho poriadku a má vplyv aj na ekonomickú situáciu štátu. Tiež sa obáva ohrozenia zdravia spotrebiteľov, pretože v prípade prijatia zákona by nebolo možné zaistiť vládou ich ochranu „pred neodborne vykonávanými službami“¹¹⁸, pretože sa ním vypúšťal paragraf z predchádzajúcej úpravy zákona, ktorý podnikateľom prikazoval vykonávanie živnosti len fyzickými osobami, ktoré na to spĺňajú odbornú spôsobilosť, tak ako ju určil štát. Zákon bol v poslaneckej snemovni opätovne schválený.

Za 10 rokov vo funkcii hlavy štátu Českej republiky Václav Havel využil svojho práva veta v dvadsiatich siedmich prípadoch. Toto veto však nebolo prehlasované len v štyroch prípadoch. Naposledy v roku 1997 pri vodnom zákone. Vtedy malo prezidentovo veto 50 percentnú úspešnosť, keď z ôsmich vetovaných zákonov prezident s vetom uspel v štyroch prípadoch. Navyše pri jednom prehlasovanom vete poslanecká snemovňa svojím uznesením vyhovelá pripomienkam prezidenta, ktoré uviedol v odôvodnení svojho veta, a tak by sa dalo aj to považovať za úspešné. Po týchto ôsmich pokusoch uspel ešte aj v deviatom prípade, aj keď až pred ústavným súdom. Avšak ďalších 18 pokusov prezidenta o vetovanie zákona bolo od roku 1998 vždy prehlasovaných a prezident na poli legislatívnom slávil menšie úspechy až po zásahoch Ústavného súdu.

Václav Klaus

¹¹⁷ Tamtiež.

¹¹⁸ Tamtiež.

Václav Klaus sa ujal prezidentského úradu na svoje prvé funkčné obdobie zložením sľubu 7. marca 2003. Za pozornosť stojí jeho výrok o používaní veta z roku 2001: „Prezident by mal veto používať ako šafránu – raz za desaťročie, a nie aby sa o to pokúsil niekoľkokrát za týždeň. Považujem to za pošliapanie základných prvkov parlamentnej demokracie.“¹¹⁹ Tento výrok preniesol po tom, čo sa prezident Václav Havel rozhodol nepodpísať zákon o obchvate Plzne. Bol to dvadsiaty prvý zákon, ktorý Václav Havel vetoval. Stalo sa tak 9. apríla 2001 teda v deviatom roku jeho pôsobenia. Méto 21 vetovaných zákonov však Václav Klaus dosiahol 5. mája 2006, teda po troch rokoch vo funkcii prezidenta, celkovo ich za svoje prvé funkčné obdobie vetoval 28 zákonov. Teda približne rovnaký počet aký stihol jeho predchodca za dve funkčné obdobia.¹²⁰

Problémy s fungovaním veta

Z praxe teda vyplýva, že prezidentovo veto neplní dostatočne svoju funkciu. Svedčí o tom veľké množstvo vrátených zákonov, ktoré boli opätovne schválené v Poslaneckej snemovni. Jeho nízku účinnosť spôsobuje najmä fakt, že Poslanecká snemovňa ho môže veľmi jednoducho prehlasovať. Veto prezidenta je síce relatívne, to znamená, že pre opätovné schvaľovanie vráteného zákona platia sťažené podmienky.¹²¹ To sa však dá povedať len v tom prípade, ak návrh zákona odobril aj Senát. Relatívne však nie je v tom prípade, ak sa proti zákonu postavil aj Senát a Poslanecká snemovňa tento odpor zlomila. „Skutočnosť, že sa prezidentovi republiky predkladajú na podpis len prijaté zákony, znamená eo ipso, že o zákone už bolo raz hlasované nadpolovičnou väčšinou všetkých poslancov.“¹²² Prezidentským vetom sa tak docieli len nové hlasovanie o zákone s rovnakými podmienkami.¹²³

¹¹⁹ Pehe, J.: *Prezidentova veta jako nástroj politického boje*. On: <http://www.pehe.cz/zapisnik/2006/clanek.2006-05-02.6891515916> (22. 7. 2008).

¹²⁰ Klaus, V.: *Zoznam vrátených zákonov a ich zdôvodnenie*. On: http://www.hrad.cz/cms/cz/prezident_cr/vrace-ne_zakony.shtml (22. 7. 2008).

¹²¹ Relatívne právo veta bolo zahrnuté už aj v ústave z roku 1920. Vtedy bola pre schválenie vráteného zákona potrebná nadpolovičná väčšina všetkých poslancov v oboch komorách. Ak tomu tak nebolo, zákon mohol byť schválený ak získal trojpäťtinovú väčšinu všetkých poslancov poslaneckej snemovne. Hlasovanie prebiehalo podľa mena. Na Slovensku platia pre schvaľovanie vráteného zákona podobné podmienky, keď prezidentom vetovaný zákon musí byť schválený nadpolovičnou väčšinou všetkých poslancov. Prezident do roku 1999 mohol slovenskému parlamentu vrátiť aj ústavný zákon, na ktorého prehlasovanie bola opätovne potrebná ústavná väčšina. Táto právomoc bola vynechaná v rámci novelizácie ústavy z roku 1999. Spolu s tým bola vynechaná povinnosť prezidenta vrátiť parlamentu zákon, ak ho o to požiadala vláda.

¹²² Schorm, V. A. (2004): *Prezidentovo právo zákon nepodepsat a vrátiť parlamentu*. In: Hloušek, V., Šimíček, V. (ed.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, s. 79.

¹²³ Bližšie tamtiež, s. 79.

Problémom tiež je, že veto hlavy štátu sa nemôže uplatniť len proti časti zákona, ale napadá sa ním zákon ako celok.¹²⁴ Pozmeňovacie návrhy k zákonom sa nepripúšťajú. Avšak nie všetky zákony si zaslúžia kritiku celku, ale len niektorých častí.¹²⁵

Tieto problémy sa však dajú vyriešiť zmenami v ústave s nastavením väčšej funkčnosti prezidentského veta. Ide o to, aby však bola snaha takéto zmeny presadiť. Napríklad by mohlo byť vhodné väčšie zapojenie druhej komory parlamentu. O vetovanom zákone by sa tak nehlasovalo len v Poslaneckej snemovni, ale aj v Senáte.¹²⁶ Taktiež sa dá uvažovať o zvýšení kvalifikovanej väčšiny potrebnej na prehlasovanie prezidentského veta, či už v jednej alebo v oboch komorách Parlamentu. Dobrou cestou k posilneniu a hlavne väčšej funkčnosti práva veta môže byť zavedenie jeho selektívneho charakteru. Prezident by tak mal šancu vrátiť parlamentu k hlasovaniu len časť zákona, prípadne „časť alebo celý zákon vrátiť nielen k hlasovaniu, ale k novému prejednaniu s možnosťou uplatňovať pozmeňovacie návrhy.“¹²⁷ Kombinácia jednotlivých možností by mohla viesť v konečnom dôsledku k lepšiemu a efektívnejšiemu fungovaniu prezidentského veta v praxi.¹²⁸ To by však malo byť hlavou štátu uplatňované v rozumnej miere a pri závažných pochybeniach a prezident by ním nemal vyjadrovať svoje politické stanoviská a stranícke sympatie.

Podanie návrhu na zrušenie zákona Ústavnému súdu

Z hľadiska obmedzenia moci zákonodarného zboru hlavou štátu považujem za účinnejšie možnosť podať Ústavnému súdu návrh na zrušenie zákona alebo jeho časti. Prezidentovi túto možnosť nedáva ústava, ale plynie mu z § 64 odsek 1 zákona o Ústavnom súde. Z toho by vyplývalo, že k tomuto aktu prezident potrebuje podpis predsedu vlády alebo ním povereného člena vlády. Ústavný súd však nálezom č. 91/1994 Sb. rozhodol, že tento návrh nie je rozhodnutím, ale podnetom. Z toho dôvodu kontrasignácia nie je potrebná. Túto možnosť môže využiť, ak má pocit, že prijatý zákon v určitých bodoch porušuje ústavu. Právo podať takýto návrh má podľa § 64 odsek 1 zákona o Ústavnom súde okrem prezidenta skupina najmenej 41 poslancov alebo skupina najmenej 17 senátorov, senát Ústavného súdu

¹²⁴ Na Slovensku platí, že zákon, ktorý bol prezidentom vetovaný, môže byť opätovne schválený aj s jednotlivými pripomienkami prezidenta. Ďalšími možnosťami sú prehlasovanie veta, alebo neschválenie zákona ako celku.

¹²⁵ Bližšie Schorm, V. A.: *Prezidentovo právo zákon nepodepsat a vrátiť parlamentu*, s. 80.

¹²⁶ V článku 62 písmeno h) ústavy sa píše, že prezident má právo vrátiť prijatý zákon Parlamentu. Avšak v článku 50 odsek 2 sa píše, že o vrátenom zákone hlasuje už len Poslanecká snemovňa.

¹²⁷ Schorm, V. A.: *Prezidentovo právo zákon nepodepsat a vrátiť parlamentu*, s. 82.

¹²⁸ Bližšie tamtiež, s. 81 – 82.

v súvislosti s rozhodovaním o ústavnej sťažnosti. Za určitých podmienok má túto právomoc aj vláda a ten, kto podal ústavnú sťažnosť, alebo návrh na obnovu konania za ďalších podmienok uvedených v zákone.¹²⁹ Ústavný súd nemôže začať kontrolu zákona z vlastnej iniciatívy. V praxi túto právomoc využíval omnoho častejšie prezident Václav Havel (za svoje 10 ročné pôsobenie vo funkcii hlavy štátu ČR celkovo 11-krát, z toho 5-krát sa prezident obrátil na Ústavný súd následne po tom, čo Poslanecká snemovňa prehlasovala jeho veto)¹³⁰, zatiaľ čo Václav Klaus túto právomoc využil doteraz len v jednom prípade.¹³¹

Prezident Václav Havel podal prvý návrh Ústavnému súdu 23. novembra 1993. Keďže však zákon, ktorý prezident napadol¹³² nebol ešte v danom termíne vyhlásený v Zbierke zákonov, Ústavný súd tento návrh zamietol. Prezident tak svoj návrh zopakoval 1. decembra 1993. Ústavný súd mu rozhodnutím z 12. apríla 1994 dal plne za pravdu. Ústavný súd Václavovi Havlovi nevyhovel v troch návrhoch. Prvý som už spomenul vyššie, keď daný zákon ešte nebol vyhlásený. Ďalšie zamietnutie prezidentovho návrhu sa týkalo zákona o výkone povolania autorizovaných architektov a inžinierov a technikov činných vo výstavbe. Ústavný súd tiež odmietol návrh prezidenta o vylúčení sudcov z prejednávania a rozhodovania vecí. V ostatných prípadoch Ústavný súd ČR Václavovi Havlovi vyhovel. A to buď úplne (v 3 prípadoch), alebo len sčasti, to znamená, že niektoré časti zákonov súd zrušil a niektoré ponechal v platnosti.

Václav Klaus sa so svojim návrhom na zrušenie časti zákona obrátil na Ústavný súd 17. 8. 2007.¹³³ Ústavný súd však do dnešného dňa v danej veci nerozhodol.

Záver

Tento článok predstavuje pokus o pohľad na niektoré aspekty v rámci reálnych kompetencií hlavy štátu v Českej republike. K najzaujímavejším aspektom patrí vzťah prezidenta k druhej zložke výkonnej moci – vláde, ktorej vymenovanie záleží od neho. Tento vzťah je však absolutizovaný len pri funkcii premiéra, pri ostatných členoch vlády návrhmi samotného

¹²⁹ Znenie celého zákona je možné pozrieť napríklad na: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/-c/313/ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_name=o%20%C3%BAstavn%C3%ADm%20soudu&PC_8411_l=182/1993&PC_8411_ps=10&PC_8411_text=z%C3%A1kon%20o%20%C3%BAstavn%C3%ADm%20soudu#10821 (22. 7. 2008).

¹³⁰ Všetky návrhy prezidenta Václava Havla aj s rozhodnutiami Ústavného súdu je možné vyhľadať na internetových stránkach Ústavného súdu: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx> (22. 7. 2008).

¹³¹ Wintr, J.: *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*, s. 30.

¹³² Jednalo sa o ustanovenia v rámci trestného zákona.

¹³³ Prezident navrhuje zrušenie ustanovenia § 15 odsek 1 a vety druhej § 15 odsek 2 zákona č. 6/2002 Sb. zákona o súdoch a sudcoch.

ministerského predsedu. Hoci hlava štátu by mohla bez akýchkoľvek politických konzultácií vymenovať prakticky kohokoľvek do najdôležitejšej funkcie v rámci výkonnej moci, politická kultúra a konzekvencie aj tu nútia hlavu štátu rešpektovať výsledky parlamentných volieb, teda väčšinové názory samotných obyvateľov.

Vo vzťahu k zákonodarnej moci jedinou reálnou právomocou prezidenta ako vstúpiť do legislatívneho procesu je až jeho brzdiaca sila v samotnom záverečnej fáze procesu. Napriek tomu tento inštitút obaja prezidenti, Václav Havel i Václav Klaus, pomerne často využívali. Súvisí to s ich pomerne častým odlišným politickým podfarbením voči druhej zložke výkonnej moci – vláde. Vzťah Václava Havla a Václava Klauza tvorí istú konštantu v rámci skúmania politických reálií v českej politike. Preto najmä v období prezidentovania Václava Havla sa ich odlišné vnímanie reálií odzrkadľovalo vo využívaní tohto inštitútu. Na druhej strane aj Václav Klaus svoj nie príliš pozitívny vzťah k vládam s dominantným postavením sociálnych demokratov prezentoval práve touto svojou právomocou. Zostáva otázkou, či hlava štátu má alebo nemá reálne vstupovať do týchto procesov, pretože za svoju činnosť nenesie žiadnu reálnu politickú zodpovednosť, naopak vláda, ktorá získala dôveru od občanov musí nielen legislatívne návrhy pripravovať, ale aj prostredníctvom nich riadiť život spoločnosti. Táto otázka spolu s diskusiami o spôsobe voľby prezidenta (priamej i nepriamej) tvorí druhú z hlavných konštant diskusií nielen medzi aktívnymi účastníkmi politických procesov, ale aj v širšej odbornej verejnosti.

Zaujímavým môže byť aj komparujúci pohľad na využívanie inštitútu prezidentského veta voči prijatým zákonom v podmienkach Českej a Slovenskej republiky. Podobne aj v slovenských politických reáliách pri doteraz všetkých slovenských prezidentoch boli obdobia, v ktorých hlavy štátu týmto inštitútom jasne deklarovali svoj odlišný pohľad na správu vecí verejných ako mali vtedajšie jednotlivé vládne kabinety. Aj tu však možno badať zásadné rozdiely, pretože v rámci takto postavenej tézy by najčastejšie „vetujúcim“ prezidentom mal byť Michal Kováč, na opačnom póle Rudolf Schuster. Napriek tomu politická realita bola iná, pretože prvý prezident si uvedomil, že takáto politika, nemá šancu akýmkoľvek spôsobom zmeniť pomer síl voči vládam Vladimíra Mečiara, a tak po dvoch rokoch takýchto snáh v zásade na túto právomoc pre stabilný počet 84 členov vtedajšej vládnej koalície v parlamente postupne rezignoval. Rudolf Schuster, zvolený s podporou celej vládnej koalície v roku 1999, napriek počiatocnej ideovej zhode, tento inštitút využil v 103 prípadoch. Túto skutočnosť však vo väčšej miere ovplyvnil ten fakt, že druhej vláde Mikuláša Dzurindu v rokoch 2002 – 2006 oproti prvej chýbal stredo-lávý politický rozmer.

V kombinácii s faktorom menšinovej vlády sa takto podarilo prezidentovi niekoľko významných zákonov úspešne zablokovať, respektíve oddialiť ich prijatie.

Rozsah práce nedáva dostatočné možnosti a priestor pre obsiahnutie celého spektra možných vzťahov, kompetencií, či situácií, ktoré sa spájajú s úradom prvého občana štátu. Najzrejmejšie je to pri časti venovanej prvému prezidentskému obdobiu Václava Klauza, respektíve možnosti podávania návrhov Ústavnému súdu ČR na zrušenie častí zákonov či zákonov ako celku. Preto som sa musel obmedziť na niektoré vybrané aspekty, ktoré z môjho pohľadu patria k tým zaujímavejším. Nechcem však tým tvrdiť, že iné sú menej zaujímavé, či menej dôležité. Práve k tomuto obdobiu, ako aj k ďalším aspektom by som sa chcel vrátiť v rámci môjho ďalšieho magisterského štúdia.

Literatúra

- Csányi, P. (2007): *K sedemdesiatemu výročí úmrtia T. G. Masaryka*. In: Slovenská politologická revue 2007. ročník 2007, číslo 3.
- Gerloch, A. (2008): *K problematice postavení prezidenta republiky v ústavním systému České republiky de constitutione lata a de constitutione ferenda*. In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hloušek, V. (2008): *Příma volba prezidenta: český kontext*. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán.
- Horváth, P. (2005): *Prezident v moderných dejinách Slovenska (1918 – 1989)*. In: Slovenská politologická revue. Ročník, 2005, č. 2.
- Kysela, J. (2008): *Prezident republiky v ústavním systému ČR – perspektiva ústavněprávní*. In: Novák, M., Brunclík, M. (eds.): *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Praha: Dokořán.
- Pavliček, V. a kol. (2001): *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky, část I*. Praha: Linde.
- Schorm, V. A. (2004): *Prezidentovo právo zákon nepodepsat a vrátit parlamentu*. In: Hloušek, V., Šimíček, V. (ed.): *Výkonná moc v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita.

Wintr, J. (2008): *Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů*. In: Šimíček, V. (ed.): *Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky*. Brno: Masarykova univerzita.

Žaloudek, K. (2004): *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri.

Internetové zdroje

Černý, O.: 1992 a 1993. On: http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427281.

Černý, O.: 1998. On: http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427279.

ČTK: *V roce 2003 se podařilo zvolit prezidenta až na třetí pokus*. On: http://www.ceskenoviny.cz/volby/index_view.php?id=293565.

Havel, V.: *Role českého prezidenta*. On: <http://old.hrad.cz/president/Havel/role.html>.

Holub, P.: *Devět z deseti Čechů chce zvolit prezidenta. Silnějším*. On: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/politika/clanek.phtml?id=521766>.

Pehe, J.: *Prezidentova veta jako nástroj politického boje*. On: <http://www.pehe.cz/zapisnik/-2006/clanek.2006-05-02.6891515916>.

Pehe, J.: *Příma volba prezidenta: hit okurkové sezony*. On: <http://www.pehe.cz/Members/redaktor/clanek.2008-07-03.0047570396?p=1>.

Portál veřejné správy ČR. On: <http://portal.gov.cz>.

Pravni.nazory.cz: *Prezident a legislativní proces*. On: <http://pravni.nazory.cz/ustavni-pravo/prezident-a-legislativni-proces>.

Prezidentské volby 2008. On: <http://www.rozhlas.cz/prezident08/portal>.

SITA: ČR: *Zákonodarcovia sa zatiaľ nedohodli na spôsobe voľby prezidenta*. On: <http://www.velkaepocha.sk/content/view/4569/38>.

Ústava České republiky. On: http://www.hrad.cz/cz/ustava_cr/index.shtml.

Ústava ČSR z roku 1920 http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html.

Ústava Slovenskej republiky. On: <http://www-8.vlada.gov.sk/index.php?ID=1013>.

Ústavný súd ČR. On: <http://www.concourt.cz>.

Zoznam vrátených zákonov prezidentom Václavom Havlom. On: <http://old.hrad.cz/president/Havel/politika/zakony.html>.

Zoznam vrátených zákonov prezidentom Václavom Klausom. On: http://www.hrad.cz/cms/-cz/prezident_cr/vracene_zakony.shtml.

Príloha**Tabuľky:** Výsledky prezidentských volieb v samostatnej Českej republike 1993 – 2008

1993

Kandidáti	1. kolo	
	Poslanecká snemovňa	Senát
Václav Havel	109	-
Marie Stiborová	49	-
Miroslav Sládek	14	-

Zdroj: Internetové stránky Českého rozhlasu: http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427281.

1998

Kandidáti	1. kolo		2. kolo	
	Posl. Snemovňa	Senát	Posl. Snemovňa	Senát
Václav Havel	91	39	99	47
Stanislav Fischer	26	5	-	-
Miroslav Sládek	22	1	-	-

Zdroj: Internetové stránky Českého rozhlasu: http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/427279.

2003 – 1. voľba

Kandidáti	1. kolo		2. kolo		3. kolo	
	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát
Jaroslav Bureš	39	7	-	-	-	-
Václav Klaus	92	31	77	32	80	33
Miroslav Kříženecký	44	2	-	-	-	-
Petr Pithart	20	35	46	43	40	84

2003 – 2. voľba

Kandidáti	1. kolo		2. kolo		3. kolo	
	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát
Václav Klaus	89	32	85	33	95	32
Jaroslava Moserová	25	43	32	42	26	39
Miloš Zeman	78	5	-	-	-	-

2003 – 3. voľba

Kandidáti	1. kolo		2. kolo		3. kolo	
	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát
Václav Klaus	115	32	109	30	109	33
Jan Sokol	81	47	83	46	78	46

Zdroj: Spravodajský server ČTK: české noviny.cz: http://www.ceskenoviny.cz/volby/index_view.php?id=293565

2008 – 1. voľba

Kandidáti	1. kolo		2. kolo		3. kolo	
	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát
Václav Klaus	92	47	94	48	92	47
Jan Švejnar	106	32	104	31	81	32

2008 – 2. voľba

Kandidáti	1. kolo		2. kolo		3. kolo	
	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát	P. snem.	Senát
Václav Klaus	93	48	93	48	93	48
Jan Švejnar	104	32	94	32	80	31

Zdroj: Internetové stránky Českého rozhlasu: http://www.rozhlas.cz/prezident08/hlavnizprava/_zprava/425860